

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ, ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ

ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑ»

Διπλωματική Εργασία

Διδακτορικές Σπουδές στην Ελλάδα: Προσδοκίες και Προοπτικές

Αικατερίνη Κ. Κουτσουμπασάκου

Επιβλέπων: Αναπληρωτής Καθηγητής Σπυρίδων Ρουκανάς

Πειραιάς, Ιούνιος 2022

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

Στον Ισίδωρο,
την Ελένη & τον Κωνσταντίνο

Ευχαριστίες

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα Αναπληρωτή Καθηγητή Σπυρίδωνα Ρουκανά, για την υποστήριξη και τις συμβουλές που μου παρείχε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας.

Ευχαριστώ την Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Φωτεινή Ασδεράκη για τη βοήθεια και τις πολύτιμες υποδείξεις της, τον Καθηγητή κο Άγγελο Κότιο καθώς και όλους τους διδάσκοντες του προγράμματος για τις γνώσεις που μας πρόσφεραν καθ' όλη τη διάρκεια του.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τις συναδέλφους των Γραμματειών για την συμβολή τους στην προώθηση του ερωτηματολογίου προς τους διδάκτορες του τμήματός τους.

Ένα θερμό ευχαριστώ στους διδάκτορες που είχαν την ευγενή καλοσύνη να συμβάλουν στην έρευνα με την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου.

Στο σύζυγο μου και στα δύο μου παιδιά ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ για την ενθάρρυνση, την υπομονή και την αμέριστη υποστήριξη που μου έδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησης μου στο μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία αποτελεί μία προσπάθεια πολύπλευρης προσέγγισης των διδακτορικών σπουδών γενικά αλλά και μέσα από το ιδιαίτερο πρίσμα της μεγάλης παραγωγής διδακτόρων στην Ελλάδα. Στη βιβλιογραφία εντοπίζονται οι λόγοι για τους οποίους λαμβάνεται η απόφαση για να γίνουν διδακτορικές σπουδές, τις συνθήκες που τις ευνοούν, αυτές που τις δυσκολεύουν, καθώς και οι τάσεις που επικρατούν διεθνώς για τη διενέργεια διδακτορικών σπουδών. Ομοίως, αναφέρονται οι προοπτικές απασχόλησης οι οποίες διαφοροποιούνται σε μεγάλο βαθμό ανάλογα τη χώρα που επιλέγει να ζήσει και να εργαστεί ο διδάκτορας. Για το λόγο αυτό εκτός από τη βιβλιογραφική έρευνα, η παρούσα εργασία διεξήγαγε πρωτογενή έρευνα στους διδάκτορες και υποψήφιους διδάκτορες του Πανεπιστημίου Πειραιώς μέσω δομημένου ερωτηματολογίου για συλλογή πιο συγκεκριμένων στοιχείων. Η βιβλιογραφική έρευνα έδειξε ότι η απόφαση για το αντικείμενο των διδακτορικών σπουδών εξαρτάται διαχρονικά από την οικονομική δραστηριότητα του εκάστοτε κράτους που επέλεγε να ζήσει ο διδάκτορας, ενώ οι δυνατότητες απορρόφησής τους εξαρτάται από τον ισορροπημένο ρυθμό παραγωγής διδακτόρων όταν οι σπουδές δε γίνονταν σε χώρες παραγωγής εξειδικευμένων επιστημόνων όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής και το Ηνωμένο Βασίλειο. Επίσης, κατέδειξε τις δυνατότητες που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση στους υποψήφιους διδάκτορες παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις που ακολουθούν οι χώρες/μέλη του Ευρωπαϊκού Ενιαίου Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Παράλληλα, έδειξε ότι οι Έλληνες διδάκτορες εργάζονται κατά κύριο λόγο στον ακαδημαϊκό χώρο με πλήρη απασχόληση, σε αντικείμενο συναφές με την επιστημονική τους εξειδίκευση, ενώ θεωρούν ότι οι αποδοχές τους είναι χαμηλές σε σχέση με την προσπάθεια που κατέβαλλαν για να φτάσουν σε αυτή τη θέση. Η έρευνα μέσω των ερωτηματολογίων έδειξε ότι οι Έλληνες διδάκτορες έχουν προοπτικές απασχόλησης στο επιστημονικό τους πεδίο με αποδοχές, όμως, που παραμένουν σε παρόμοιο επίπεδο όπως πριν τις διδακτορικές σπουδές. Η αιτία για αυτό εντοπίζεται στην επιθυμία τους να απασχοληθούν στα εγχώρια ακαδημαϊκά ιδρύματα στα οποία υπάρχει περιορισμένος αριθμός

ακαδημαϊκών θέσεων και λιγότεροι διαθέσιμοι πόροι. Τέλος, υπάρχουν και αντικρουόμενα στοιχεία μεταξύ των απαντήσεων τα οποία δείχνουν την έλλειψη ξεκάθαρης εικόνας για τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας για διδακτορικές σπουδές στην Ελλάδα, που θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής έρευνας.

Abstract

The present thesis is an attempt of a multifaceted approach to doctoral studies in general but also in relation to the large production of doctorate degrees in Greece. The investigated literature identifies the reasons why the decision for doing doctoral studies is made, the conditions in favor of them, and the reasons opposing them, as well as the European and international trends for the conduct of doctoral studies. Similarly, it identifies the employment prospects, which vary depending on the country the Doctor chooses to live and work in. For this reason, apart from the bibliographic research, the present thesis conducted a supplementary primary survey on PhD students and PhD holders of the University of Piraeus through a structured questionnaire for the collection of more specific data. Bibliographic research has shown that the decision for doing doctoral studies has depended over time on the economic activity of the country chosen by the Doctor to live in, while the employment possibilities depend on the balanced rate of doctoral production, if the studies were not carried out in countries such as the United States of America and the United Kingdom which produce specialized scientists. The Greek doctorate holders work mainly full-time in academia, in an area related to their scientific specialization and they consider that their earnings are low compared to the effort that they have made to reach this position. Moreover, the supplementary survey has shown that Greek PhD holders do have employment prospects in their scientific field, however, salaries remain at a similar level as before completing the doctoral studies. The reason for this lies in their desire to be employed in domestic academic institutions where there is a limited number of academic positions and fewer resources available. Finally, there are also conflicting elements among the survey responses that demonstrate the lack of a clear picture of the real needs of the labor market for doctoral studies in Greece, which, in turn, could be the subject of future research.

Πίνακας Περιεχομένων

Εισαγωγή.....	11
Κεφάλαιο 1: Ιστορική Αναδρομή.....	16
1.1 Εισαγωγή	16
1.2 Η περίπτωση “Quiet Crisis” στις ΗΠΑ	17
1.2.1 Η Δημογραφική Διάσταση του Προβλήματος	18
1.2.2 Το Κενό Χρηματοδότησης.....	18
1.2.3 Η Έλλειψη Κινήτρων	18
1.2.4 Η Πρακτική Προσέγγιση των Επιστημών	19
1.3 Συμπεράσματα	19
Κεφάλαιο 2: Διδακτορικές Σπουδές	20
2.1 Εισαγωγή	20
2.2 Τα Προαπαιτούμενα	20
2.3 Το Κόστος.....	25
2.4 Οι Δυσκολίες Ολοκλήρωσης	27
2.4.1 Το Εκπαιδευτικό Προσωπικό	27
2.4.2 Η Έλλειψη Διαχειριστικών Ικανοτήτων.....	28
2.4.3 Η Έλλειψη Ελεύθερου Χρόνου και η Εμφάνιση Άγχους	29
2.5 Συμπεράσματα	30
Κεφάλαιο 3: Παγκόσμιες Τάσεις στις Διδακτορικές Σπουδές	31
3.1 Εισαγωγή	31
3.2 Μια Γενική Εικόνα Στις Παγκόσμιες Τάσεις	31
3.3 Ανάλυση Παγκοσμίων Τάσεων Μέσω Παραδειγμάτων	34
3.4 Συμπεράσματα	40
Κεφάλαιο 4: Η Ελληνική Πραγματικότητα	41
4.1 Εισαγωγή	41
4.2 Ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά Ελλήνων διδασκόντων.....	41
4.3 Επαγγελματικά χαρακτηριστικά Ελλήνων διδασκόντων	44
4.4 Ερευνητική δραστηριότητα διδασκόντων	48
4.5 Συμπεράσματα	49
Κεφάλαιο 5: Ανάλυση Ερωτηματολογίου	50
5.1 Μεθοδολογία της έρευνας	50
5.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων	51
Κεφάλαιο 6: Τελικά Συμπεράσματα	62
Παράρτημα	67
Υπόδειγμα Ερωτηματολογίου	67
Βιβλιογραφία	71

Πίνακας Γραφημάτων

Γράφημα 1: Ποσοστιαία κατανομή νέων διδασκόντων , ανά κύρια πηγή χρηματοδότησης των σπουδών τους (2017-2020)	43
Γράφημα 2: Ποσοστιαία κατανομή νέων διδασκόντων που διέμειναν σε άλλη χώρα ανά σκοπό της παραμονής στο εξωτερικό (2017-2020)	44
Γράφημα 3: Υποκατηγορία τομέα εργασίας (δημόσιος και ιδιωτικός τομέας)	45
Γράφημα 4: Επαγγελματικό πεδίο των διδασκόντων που ζουν στην Ελλάδα	46
Γράφημα 5: Επαγγελματικό πεδίο των διδασκόντων που ζουν στο Εξωτερικό	47
Γράφημα 6: Ποσοστό (%) εργαζομένων (μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων) διδασκόντων με ερευνητική δραστηριότητα ανά τομέα και ανά φύλο	48

Πίνακας Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 1: Φύλο Συμμετεχόντων	<i>Error! Bookmark not defined.</i> 51
Διάγραμμα 2: Ηλικία Συμμετεχόντων	52
Διάγραμμα 3: Οικογενειακή Κατάσταση	52
Διάγραμμα 4: Εργασιακή Κατάσταση	53
Διάγραμμα 5: Αριθμός Παιδιών	53
Διάγραμμα 6: Μορφωτικό Επίπεδο	54
Διάγραμμα 7: Το Υψηλότερο Επίπεδο Σπουδών που έχει Ολοκληρωθεί	54
Διάγραμμα 8: Τομέας Σπουδών	55
Διάγραμμα 9: Προσδοκίες από την Απόκτηση του Διδακτορικού Διπλώματος	55
Διάγραμμα 10: Αντιμετώπιση Δυσκολιών κατά την Φοίτηση	56
Διάγραμμα 11: Υποστήριξη από Εκπαιδευτικό Προσωπικό	56
Διάγραμμα 12: Τα Κόστη που Αφορούν την Εκπαίδευση είναι Υψηλά	57

<i>Διάγραμμα 13: Βαθμός Συνεισφοράς Σπουδών στην Εύρεση Επιθυμητής Θέσης Εργασίας .....</i>	<i>57</i>
<i>Διάγραμμα 14: Διαφορά στις Απολαβές με την Ολοκλήρωση του Διδακτορικού .</i>	<i>58</i>
<i>Διάγραμμα 15: Απασχόληση σε Θέση Έρευνας Ακαδημαϊκού Ιδρύματος ή Άλλου Οργανισμού.....</i>	<i>58</i>
<i>Διάγραμμα 16: Ενδιαφέρον για την Πραγματοποίηση Έρευνας στο Αντικείμενο Σπουδών .....</i>	<i>59</i>
<i>Διάγραμμα 17: Ενδιαφέρον Μελλοντικής Απασχόλησης .....</i>	<i>59</i>
<i>Διάγραμμα 18: Περισσότερο Ελκυστική Πορεία για έναν Διδάκτορα.....</i>	<i>60</i>
<i>Διάγραμμα 19: Η Εύρεση Εργασίας στον Τομέα Σπουδών Εξαρτάται από το Επίπεδο τους .....</i>	<i>60</i>
<i>Διάγραμμα 20: Η Επιλογή της Απόκτησης Διδακτορικού Συναρτήσεως των Τρεχουσών Συνθηκών στην Αγορά Εργασίας και την Οικονομία .....</i>	<i>61</i>
<i>Διάγραμμα 21: Αναζήτηση Εργασίας στο Εξωτερικό ως Νέος Διδάκτορας .....</i>	<i>61</i>

Εισαγωγή

Στις περισσότερες χώρες, η κατοχή ενός διδακτορικού διπλώματος είναι βασική προϋπόθεση προκειμένου κάποιος να σταδιοδρομήσει στον ακαδημαϊκό χώρο. Η έναρξη της διαδικασίας για την απόκτηση ενός διδακτορικού τίτλου εισάγει τον υποψήφιο στον «κόσμο» της ανεξάρτητης έρευνας. Οι προϋποθέσεις για την ολοκλήρωση αυτού του κύκλου διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό ανάλογα με τη χώρα, το πανεπιστήμιο αλλά ακόμα και ανάλογα το αντικείμενο.

Ιστορικά, η απόκτηση ενός πανεπιστημιακού ακαδημαϊκού τίτλου αποτελούσε στο παρελθόν προνόμιο λίγων εύπορων ανθρώπων, ενώ η κατοχή διδακτορικού τίτλου δεν ήταν προϋπόθεση προκειμένου κάποιος να σταδιοδρομήσει στον ακαδημαϊκό χώρο. Όμως, μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, οι πανεπιστημιακές σπουδές σταμάτησαν να θεωρούνται πολυτέλεια που απολαμβάνουν μόνο οι ανώτερες κοινωνικές τάξεις και έγιναν προσβάσιμες σταδιακά από τον υπόλοιπο κόσμο. Έτσι, προέκυψε στην ουσία η προϋπόθεση της κατοχής του διδακτορικού τίτλου προκειμένου κάποιος να κάνει καριέρα στον ακαδημαϊκό χώρο και να διδάξει σε πανεπιστημιακό επίπεδο. Ειδικά στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, σημειώθηκαν τα εξής ποσοστά: το 1970, οι φοιτητές στις ΗΠΑ αποτελούσαν μόλις το 1/3 του συνόλου των φοιτητών ανά τον κόσμο και το 1/2 των υποψήφιων διδακτόρων σε αντικείμενα σχετικά με την επιστήμη και την τεχνολογία. Από τότε, το ποσοστό των υποψήφιων διδακτόρων έχει διπλασιαστεί. Άλλες χώρες, όπως η Ιταλία, το Μεξικό, η Σλοβακία, η Πορτογαλία και η Ιαπωνία ακολούθησαν.

Η απόκτηση ενός διδακτορικού τίτλου θεωρείται η ύψιστη διάκριση στους ακαδημαϊκούς κύκλους. Είναι λογικό επακόλουθο επομένως ο δρόμος αυτός να μην επιλέγεται από την πλειοψηφία των σπουδαστών/φοιτητών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, καθώς περιλαμβάνει πληθώρα προκλήσεων που καθιστούν την εν λόγω προσπάθεια πολύ απαιτητική, όπως η αφοσίωση μεγάλου χρονικού διαστήματος και η κατά γενική ομολογία «εξαντλητική» ερευνητική διαδικασία, σε συνδυασμό με την ολοκλήρωση της συγγραφής της διδακτορικής διατριβής και δημοσίευσης. Τα τελευταία συνοδεύονται εξάλλου από πολλούς αστάθμητους

παράγοντες που προκαλούν μεγάλη αβεβαιότητα στον ακαδημαϊκό και επαγγελματικό βίο του υποψήφιου διδάκτορα.

Στη προσπάθειά μας να προσεγγίσουμε τα κίνητρα τα οποία ωθούν τους σπουδαστές/φοιτητές στην επιλογή να ακολουθήσουν το μονοπάτι του διδακτορικού θα συναντήσουμε συχνά την πνευματική διέγερση, τη μεγιστοποίηση των ευκαιριών εργασίας, την εκμάθηση της επιχειρηματικής γλώσσας και την έρευνα υψηλού επιπέδου. Συγκεκριμένα, όσον αφορά το κίνητρο της πνευματικής διέγερσης, η διαδικασία της απόκτησης διδακτορικού διπλώματος οδηγεί αδιαμφισβήτητα στην πνευματική ανάταση και αποτελεί πηγή ενεργοποίησης και περαιτέρω ανάπτυξης του πνευματικού ορίζοντα. Εκτός των ανωτέρω, θα μπορούσε να υποστηριχθεί κιάλας πως η έλλειψη ατόμων με τα κατάλληλα προσόντα (κατοχή διδακτορικού τίτλου) από τα πανεπιστήμια αποτελεί άλλον έναν λόγο.

Η φοίτηση σε διδακτορικό επίπεδο διαφέρει σε μεγάλο βαθμό από τη φοίτηση σε πρώιμα στάδια κυρίως σχετικά με δύο πεδία: το πνευματικό και το ψυχολογικό πεδίο. Όσον αφορά το πνευματικό, εφόσον η φοίτηση σε διδακτορικό επίπεδο έχει ως στόχο την παραγωγή διδακτόρων, περιλαμβάνει εντατική και εκτενή έρευνα και την ολοκλήρωση σπουδών κατ' αντικείμενο στενά οριοθετημένων. Σχετικά με το ψυχολογικό πεδίο, η φοίτηση σε διδακτορικό επίπεδο ενίοτε προσθέτει στην εξίσωση πληθώρα δύσκολα διαχειρίσιμων συναισθημάτων, όπως απογοήτευση και μοναξιά.

Τις τελευταίες δεκαετίες υπάρχει μεγάλη ζήτηση στην ακαδημαϊκή κοινότητα για επαγγελματικά και ακαδημαϊκά καταρτισμένα άτομα, καθώς ένα από τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία ένας νεαρός φοιτητής ή μία νεαρή φοιτήτρια επιλέγουν σε ποιο πανεπιστήμιο θα σπουδάσουν είναι από ποιους στελεχώνεται το ακαδημαϊκό προσωπικό. Συγκεκριμένα, ο τρόπος με τον οποίο αξιολογείται συνήθως το επίπεδο του ακαδημαϊκού προσωπικού στηρίζεται στον βαθμό που διευκολύνεται η μεταφορά της γνώσης και η αξιολόγηση των αποκτηθέντων εφοδίων από τους φοιτητές κατά την διάρκεια της ακαδημαϊκής τους πορείας. Η μεταφορά της γνώσης συντελείται μέσω της έρευνας και των δημοσιεύσεων από τη πλευρά των διδασκόντων, ενώ η αξιολόγηση της γνώσης που αποκόμισαν οι φοιτητές

πραγματώνεται μέσω συνεχούς αξιολόγησης αυτής και των επιτευγμάτων των φοιτητών.

Γενικά, ένας από τους στόχους της ευρύτερης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης είναι η ανάπτυξη του πνευματικού ορίζοντα του φοιτητή. Όσον αφορά ειδικότερα όμως τη φοίτηση σε διδακτορικό επίπεδο, οι στόχοι είναι αρκετά πιο στοχευμένοι και συγκεντρώνονται συχνά γύρω από την προσπάθεια να δοθεί απάντηση σε ένα «γιατί» ή τη προσπάθεια προκειμένου να αποδειχθεί, υποστηριχθεί ή να απορριφθεί απλά η ιδέα του αν κάτι υπάρχει ή όχι. Ενώ ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού ενδέχεται να εκλαμβάνει τα παραπάνω ως τετριμμένα ή ακόμα και μονότονα, υπάρχουν πολλοί άνθρωποι οι οποίοι αφιερώνουν πολύ χρόνο, προσωπική προσπάθεια και κεφάλαια προκειμένου να εργαστούν για να απαντήσουν σε τέτοια ερωτήματα μέσω της φοίτησης σε διδακτορικό επίπεδο. Στο τελευταίο συνηγορούν τα πανεπιστημιακά ιδρύματα τα οποία προσφέρουν πληθώρα ευέλικτων προγραμμάτων προκειμένου να ανταποκριθούν στην αυξανόμενη ζήτηση της αγοράς.

Προς την κατεύθυνση της πλήρωσης των κενών θέσεων διδακτικού προσωπικού που στελεχώνει τα πανεπιστημιακά ιδρύματα προχώρησε η AACSB International (Association to Advance Collegiate Schools of Business). Η AACSB International είναι ένας παγκόσμιος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός που αποτελείται από εκπαιδευτικά ιδρύματα, επιχειρήσεις και άλλες ενώσεις με σκοπό τη βελτίωση της Εκπαίδευσης σε θέματα management. Ιδρύθηκε το 1916 και σήμερα παρέχει στα μέλη της ένα σύνολο προϊόντων και υπηρεσιών, βοηθώντας τους έτσι στη συνεχή βελτιστοποίηση των προγραμμάτων σπουδών τους. Ο εν λόγω οργανισμός προχώρησε λοιπόν, μεταξύ άλλων στην υλοποίηση ενός προγράμματος, το AACSB Bridge Program (πρόγραμμα «Γέφυρα» AACSB) το οποίο στοχεύει στο να ενθαρρύνει έμπειρους επαγγελματίες του κόσμου των επιχειρήσεων να πραγματοποιήσουν μια μετάβαση σε θέσεις διδασκαλίας σε ιδρύματα και κολλέγια που παρέχουν προγράμματα διοίκησης επιχειρήσεων. (AACSB, 2021)

Στην ίδια τροχιά έχουν κινηθεί ιδιωτικά πανεπιστημιακά ιδρύματα προκειμένου να καλύψουν τις ανάγκες σχετιζόμενες με απόκτηση τίτλων ανώτατης πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Όμως, έχει παρατηρηθεί πως ενώ υπάρχει προσφορά θέσεων

υποψήφίων διδακτόρων, τα ποσοστά των υποψηφίων που καταλήγουν να ολοκληρώνουν με επιτυχία τα διδακτορικά προγράμματα βρίσκονται σε σχετικά χαμηλά επίπεδα. Έτσι, πολλά ιδρύματα αναγκάστηκαν να προβούν σε ανάλογες προσαρμογές στα προγράμματα σπουδών, αξιοποιώντας το πλεονέκτημα της τεχνολογίας, προσφέροντας έτσι και τη δυνατότητα της εξ αποστάσεως διδασκαλίας και αξιολόγησης αλλά και της μερικής φοίτησης (part-time).

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη των διδακτορικών σπουδών διαχρονικά αλλά και σήμερα, εστιάζοντας στις συνθήκες, τα προαπαιτούμενα και τις ευκαιρίες απασχόλησης που σχετίζονται με αυτές. Η μελέτη αποσκοπεί στον εντοπισμό των τάσεων που παρουσιάζονται παγκοσμίως και την πιθανή μελλοντική πορεία τους, δίνοντας έμφαση στα καταγεγραμμένα στατιστικά στοιχεία του κλάδου και τις εμπειρίες των ίδιων των υποψήφίων διδακτόρων. Ένα από τα κυριότερα ερευνητικά ερωτήματα που οδήγησαν στην εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας ήταν ο λόγος που οδηγεί τα άτομα στο να επιδιώξουν την συνέχιση της ακαδημαϊκής τους πορείας αλλά και τα επαγγελματικά χαρακτηριστικά τα οποία διέπουν τις μετέπειτα ερευνητικές τους προσπάθειες.

Η μεθοδολογία η οποία ακολουθήθηκε για να καταστεί δυνατό το προαναφερθέν εγχείρημα αποτελεί ένα μείγμα βιβλιογραφικής έρευνας αντίστοιχων προσπαθειών που παρουσιάστηκαν ανά τα χρόνια καθώς και στατιστικής ανάλυσης δεδομένων που εξήχθησαν από ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο. Το πρώτο σκέλος της εργασίας ασχολείται ουσιαστικά με την λεπτομερή περιγραφή αυτού του επιπέδου σπουδών και όλων εκείνων των στοιχείων που προκύπτουν από αυτό ενώ στη συνέχεια παρατίθενται περιγραφικά στατιστικά μέτρα και ποσοτικές συγκρίσεις των δεδομένων που συγκεντρώθηκαν μέσω της πρωτογενούς έρευνας.

Η δομή της εργασίας ακολουθεί μία πορεία από το γενικότερο πλαίσιο του θέματος προς τα επιμέρους και πιο συγκεκριμένα ζητήματα που το αφορούν σε παγκόσμιο αλλά εγχώριο επίπεδο. Αυτός ο τρόπος προσέγγισης συνεισφέρει ενεργά στην δημιουργία θεμελίων για την πληρέστερη κατανόηση του ζητήματος, των προβλημάτων αλλά και των ευκαιριών που πηγάζουν από αυτό, θέτοντας τις βάσεις για το κομμάτι της έρευνας και των τελικών συμπερασμάτων.

Η συνεισφορά που θα πρέπει να παρέχει τελικά η παρούσα εργασία στην επιστημονική κοινότητα έγκειται στην χρησιμότητα της γνώσης γύρω από την φύση των διδακτορικών σπουδών, τις δυσκολίες και την επαγγελματική πορεία που μπορεί να ακολουθήσει ένα άτομο εφόσον αποφασίσει να επικεντρωθεί στην ακαδημαϊκή εξειδίκευση και την προαγωγή της επιστήμης την οποία επέλεξε να σπουδάσει. Μετα συμπεράσματα της εργασίας θα πρέπει να γίνονται αντιληπτές όλες αυτές οι προαναφερθείσες συνθήκες, καθιστώντας ευκολότερη την επιλογή ενός ατόμου αναφορικά με την συνέχιση ή όχι των σπουδών του ανάλογα με τον τομέα, την χώρα ή τους επιδιωκόμενους στόχους του.

Κεφάλαιο 1: Ιστορική Αναδρομή

1.1 Εισαγωγή

Η ιστορία των διδακτορικών διπλωμάτων αρχίζει πριν από περίπου οκτώ αιώνες κατά την εποχή που ο όρος ταυτιζόταν σε μεγάλο βαθμό με την ικανότητα του ατόμου που τον κατείχε, να διδάξει την επιστήμη στην οποία είχε εντρυφήσει. Τα διδακτορικά διπλώματα μπορούν εύκολα να ταξινομηθούν σε τέσσερις μεγάλες υποκατηγορίες ανάλογα με την φύση τους και τον σκοπό τον οποίο εξυπηρετούν. Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν εκείνα τα διπλώματα τα οποία απονέμονται επί τιμή σε επιφανείς προσωπικότητες των γραμμάτων, της πολιτικής, των τεχνών αλλά και της θρησκείας. Έπειτα, ακολουθούν τα διδακτορικά διπλώματα των επιστημονικών πεδίων που σχετίζονται με την έρευνα, τα οποία απονέμονται σε ανθρώπους που συνεισφέρουν ενεργά μέσω του έργου τους στην πρόοδο της επιστήμης και της κοινωνίας. Τα τελευταία έχουν αναπτυχθεί σε παγκόσμιο επίπεδο, τα «Βιομηχανικά Διδακτορικά» τα οποία ασχολούνται με ερευνητικά θέματα εφαρμοσμένου προσανατολισμού, που ενδιαφέρουν πρακτικά κάποια επιχείρηση η οποία συνήθως είναι ο εντολοδόχος και χρηματοδότης τους (ΣΕΒ, 2019). Τέλος, υπάρχουν και τα διδακτορικά διπλώματα τα οποία δεν σχετίζονται με την έρευνα αλλά αποτελούν το επιστέγασμα των προσπαθειών που καταβάλλουν τα άτομα, σε ακαδημαϊκό κυρίως επίπεδο, αναφορικά με επιχειρηματικά ή τεχνικά πεδία των επιστημών.

Τα ακρωνύμια τα οποία χρησιμοποιούνται για να υποδηλώσουν το διδακτορικό επίπεδο σπουδών ενός ατόμου ποικίλουν, με τα δημοφιλέστερο εξ' αυτών να είναι το Ph.D. (Philosophy Doctor). Από τις αρχές κιόλας της καθιέρωσης των διδακτορικών διπλωμάτων, η απονομή τους δεν σχετιζόταν μόνο με αυστηρά βαθμολογικά, ακαδημαϊκά κριτήρια αλλά προϋπέθετα και την συμμετοχή των ατόμων στην έρευνα, η οποία πιστοποιούνταν μέσω των δημοσιεύσεων σε έγκριτα επιστημονικά περιοδικά και την συμμετοχή σε συγκεκριμένα συνέδρια. Επομένως, προκειμένου ένα άτομο να αναγορευτεί ως διδάκτωρ της επιστήμης την οποία σπούδασε, θα έπρεπε αρχικά να ασχοληθεί ορισμένα έτη κατ' ελάχιστον με την έρευνα και την συγγραφή της διδακτορικής του διατριβής, την οποία στη συνέχεια καλούνταν να υπερασπιστεί τόσο απέναντι στις επιτροπές των περιοδικών όσο και στους

επιστήμονες οι οποίοι συμμετείχαν στα συνέδρια που παρουσίαζε τα συμπεράσματά του. (Neumann, 2005)

1.2 Η περίπτωση “Quiet Crisis” στις ΗΠΑ

Είναι γεγονός ότι οι συνθήκες που επικρατούν στον σύγχρονο κόσμο τόσο από τεχνολογικής όσο και από οικονομικής απόψεως, απαιτούν ανθρώπους με εκτεταμένες γνώσεις και υψηλή εξειδίκευση στο αντικείμενο τους προκειμένου να αντιμετωπιστούν. Ο αιώνας που προηγήθηκε χαρακτηρίστηκε από ραγδαίες αλλαγές στον τρόπο αξιοποίησης της τεχνολογίας από τον άνθρωπο, με στόχο την διευκόλυνση της καθημερινότητας και την αύξηση της ποιότητας ζωής. Στις εξελίξεις αυτές, οι ΗΠΑ έπαιξαν ηγετικό ρόλο, καθιερώνοντας τον εαυτό τους ως την πλέον εξελιγμένη χώρα και θέτοντας τον πήχη της καινοτομίας αρκετά ψηλά για τα υπόλοιπα κράτη που προσπαθούσαν να τις ανταγωνιστούν. Ο τρόπος με τον οποίο κατάφερε να εξασφαλίσει τα προαναφερθέντα ήταν η επιμονή στην εκπαίδευση των ατόμων και η διάθεση κεφαλαίων στον τομέα της έρευνας. Τα μέτρα αυτά φάνηκαν να αποδίδουν τα μέγιστα καθώς όλο και περισσότερες καινοτομίες εμφανίζονταν εντός των συνόρων της χώρας εκείνη την εποχή, δίνοντας της έτσι το πλεονέκτημα στην οικονομία της επόμενης ημέρας που φαινόταν να σχηματίζεται. Η λεγόμενη και ως σιωπηρή κρίση έκανε την εμφάνιση της από τις αρχές τις νέας χιλιετίας, ένα διάστημα κατά το οποίο χώρες όπως η Ιαπωνία, το Ισραήλ και η Νότιος Κορέα άρχισαν να επενδύουν σοβαρά στο ανθρώπινο δυναμικό, την έρευνα και την καινοτομία, ενισχύοντας διαρκώς την εξειδίκευση των ατόμων εντός των συνόρων τους. Απέναντι σε αυτές τις συνθήκες, οι ΗΠΑ δεν κατάφεραν να προσαρμοστούν άμεσα, αφήνοντας ένα μεγάλο κενό στην αγορά των τεχνολογικών μέσων αλλά και στην πραγματοποίηση έμπρακτης προόδου στον συγκεκριμένο τομέα. Η προαναφερθείσα κατάσταση άρχισε να λειτουργεί αρνητικά προς τις ΗΠΑ και την αντίστοιχη κυριαρχία που είχαν καταφέρει να εδραιώσουν παλαιότερα, δημιουργώντας ένα κενό επιστημόνων διδακτορικού επιπέδου, το οποίο ενισχύεται ακόμη και σήμερα, αφήνοντας περιθώρια σε άλλες χώρες να διεισδύσουν στην τεχνολογική αγορά. Με σκοπό να γίνει περισσότερο αντιληπτή η φύση του συγκεκριμένου προβλήματος, παρακάτω θα αναφερθούν οι πέντε κυριότεροι

παράγοντες που οδήγησαν στην εμφάνιση και την διεύρυνση του φαινομένου. (Johnson et al., 2020)

1.2.1 Η Δημογραφική Διάσταση του Προβλήματος

Βάσει των επισήμων στατιστικών που αναφέρονται στην οικονομία των ΗΠΑ, Ηνωμένου Βασιλείου και Αυστραλίας μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί η μεγέθυνση του ελλείμματος ανάμεσα στους διδάκτορες που αποχωρούν από εκεί προκειμένου να απασχοληθούν σε κάποιο άλλο κράτος και την δυνατότητα του συστήματος να παράξει νέους. Η διαφορά αυτών των δύο μεγεθών βαίνει διαρκώς αυξανόμενη, καθιστώντας δυσκολότερο το έργο των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και των ερευνητικών οργανισμών που εμπλέκονται στην εκπόνηση των διδακτορικών διατριβών. (Kot and Hendel, 2012)

1.2.2 Το Κενό Χρηματοδότησης

Προκειμένου να στηριχθεί το σύστημα δημιουργίας νέων διδακτόρων απαιτούνται αυξημένοι οικονομικοί πόροι που θα έπρεπε να καλύπτουν μισθούς αλλά και ερευνητικά κόστη. Τόσο το κογκρέσο όσο και οι λοιπές αρχές παρέχουν μικρότερο μέρος των διαθέσιμων σε αυτές πόρων για την υποστήριξη των ερευνητικών σκοπών που εξυπηρετούν οι διδακτορικές σπουδές, δυσκολεύοντας ακόμη περισσότερο την πορεία των ατόμων που επιθυμούν να ασχοληθούν ενεργά με αυτές. (Larson, Ghaffarzadegan and Xue, 2014)

1.2.3 Η Έλλειψη Κινήτρων

Πολύ βασικός παράγοντας για την διαιώνιση αλλά και την μεγέθυνση του προβλήματος, είναι η έλλειψη κινήτρων ανάμεσα στα άτομα του πληθυσμού που επιθυμούν να ασχοληθούν με την έρευνα, την τεχνολογική καινοτομία και τις αντίστοιχες ειδικότητες. Παρατηρείται λοιπόν μία απροθυμία των νέων να ασχοληθούν με την ακαδημαϊκή εξειδίκευση και την απασχόληση σε ερευνητικούς τομείς, σε συνδυασμό με την μείωση των ευρύτερων κινήτρων γύρω από τους στόχους που επιθυμούν να πετύχουν στην καριέρα τους.

1.2.4 Η Πρακτική Προσέγγιση των Επιστημών

Αν και ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν εμφανίζει άμεσα αρνητικό πρόσημο, επηρεάζει βαθύτατα την πορεία των διδακτορικών σπουδών και των ατόμων που καταλήγουν να απασχολούνται στην έρευνα. Έχει παρατηρηθεί η τάση αρκετοί εκ των πτυχιούχων να αναζητούν άμεσα την ένταξή τους στην αγορά εργασίας, προτιμώντας πολλές φορές να συμμετέχουν σε προγράμματα επαγγελματικών πιστοποιήσεων τα οποία είναι ικανά να τους βοηθήσουν στο εγχείρημα αυτό. Επομένως, όλο και μεγαλύτερο κομμάτι του πληθυσμού που ολοκληρώνει τις προπτυχιακές ή τις μεταπτυχιακές του σπουδές, κατευθύνει άμεσα το ενδιαφέρον του στις προαναφερθείσες εναλλακτικές, απορρίπτοντας την διδακτορική εξειδίκευση ως μία υπερβολικά εκτεταμένη υποχρέωση που ενδεχομένως να μην συνεισφέρει επαρκώς στην μετέπειτα τους καριέρα. (Germain-Alamartine et al., 2020)

1.3 Συμπεράσματα

Στο προηγούμενο κεφάλαιο αναλύθηκαν κυρίως ιστορικά στοιχεία αναφορικά με τις διδακτορικές σπουδές, την εμφάνισή τους αλλά και τις διαφορετικές μορφές που έλαβαν ανά τα χρόνια. Παράλληλα, περιγράφηκε η αλλαγή ισορροπιών που συντελέστηκε στον τομέα της τεχνολογίας και των επιστημόνων διδακτορικού επιπέδου που εργάζονται σε αυτήν, αποτυπώνοντας συνοπτικά τον κατάσταση που επικρατεί μέχρι και σήμερα. Τέλος, αναλύθηκαν τα κυριότερα προβλήματα που προκαλούν ανισορροπίες στον αριθμό των διδακτόρων παγκοσμίως, συνδέοντας την ακαδημαϊκή εξειδίκευση με την οικονομία, την αγορά εργασίας αλλά και τις συνθήκες της καθημερινότητας.

Κεφάλαιο 2: Διδακτορικές Σπουδές

2.1 Εισαγωγή

Για να καταστεί δυνατή η ανάλυση των διδακτορικών προγραμμάτων σε βάθος και να γίνουν κατανοητοί οι λόγοι της αύξησης της δημοφιλίας τους που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, θα πρέπει πρώτα να αναφερθούν όλες εκείνες οι πτυχές τους που σχετίζονται με τα απαραίτητα προσόντα, τα κόστη αλλά και την δυσκολία που παρουσιάζουν οι διδακτορικές σπουδές. Στο κεφάλαιο που ακολουθεί αναλύονται αρκετά από τα ζητήματα που αφορούν τις διδακτορικές σπουδές και σχετίζονται με την επιλογή των υποψηφίων, τις οικονομικές συνθήκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν και τα προβλήματα που εμφανίζονται συχνότερα κατά την διάρκεια των σπουδών τους.

2.2 Τα Προαπαιτούμενα

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι τα πανεπιστήμια προωθούν ενεργά την εξέλιξη των κοινωνιών και την παραγωγή γνώσης μέσα από τον ρόλο τους ως κοιτίδες έρευνας και καινοτομίας. Το ενδιαφέρον του ευρύτερου κοινού σταμάτησε να περιορίζεται μόνο σε τεχνικές ή θετικές σπουδές όπως συνηθιζόταν σε μεγάλο βαθμό κατά το παρελθόν, αναγνωρίζοντας την συνεισφορά των ανθρωπιστικών επιστημών και της εκπαίδευσης στην αγορά εργασίας όπως αυτή έχει διαμορφωθεί σήμερα αλλά και τους εκθετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της τεχνολογίας. Για να μπορέσουν όμως να επιτευχθούν όλα αυτά τα επιθυμητά αποτελέσματα, τόσο η ακαδημαϊκή κοινότητα όσο και οι επιχειρήσεις έχουν άμεσες ανάγκες για προσωπικό πλήρως καταρτισμένο και ικανό να συλλέξει δεδομένα, να τα επεξεργαστεί και να είναι σε θέση να παράξει αποτελέσματα. Η ανάγκη αυτή των πανεπιστημίων, των ερευνητικών ιδρυμάτων και άλλων φορέων καλύπτεται συχνά από τους υποψηφίους διδάκτορες, οι οποίοι αφιερώνουν μεγάλο μέρος του χρόνου τους στην μελέτη της επιστήμης που έχουν επιλέξει να εξειδικευτούν παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και την εργασιακή αβεβαιότητα που ενδεχομένως να συνεπάγεται μία τέτοια επιλογή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εις βάθος μελέτη των διδακτορικών προγραμμάτων σπουδών, των δυσκολιών που συνεπάγονται και των ευκαιριών που προσφέρουν αποτελεί η

μελέτη των χαρακτηριστικών που θα πρέπει να έχει κάποιος προκειμένου να γίνει δεκτός αλλά και να καταφέρει να ολοκληρώσει τις μετέπειτα υποχρεώσεις του, λαμβάνοντας τον τίτλο του διδάκτορα. Τα προαπαιτούμενα αυτά στοιχεία δεν περιορίζονται μόνο στα τυπικά προσόντα του ατόμου αλλά χαρακτηρίζονται από ένα μεγάλο εύρος μεταβλητών που αφορούν την εργασιακή του εμπειρία, τις προθέσεις του, την προσωπικότητα του αλλά και την σχέση που έχει αναπτύξει με τον επιβλέποντα καθηγητή του. Ακριβώς επειδή η διαδικασία ολοκλήρωσης ενός διδακτορικού προγράμματος δεν περιορίζεται σε αυστηρά καθορισμένα πλαίσια, αναφορικά με τον χρόνο αλλά και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, ο υποψήφιος θα πρέπει να έχει ήδη δημιουργήσει μέσω της ακαδημαϊκής ή εργασιακής του εμπειρίας τις κατάλληλες συνθήκες για να κάνει την επιθυμητή μετάβαση στον χώρο της πανεπιστημιακής εξειδίκευσης και της έρευνας.

Ξεκινώντας από τα τυπικά προσόντα τα οποία θα πρέπει ο υποψήφιος να παρουσιάσει προκειμένου να γίνει δεκτός σε κάποιο διδακτορικό πρόγραμμα, εντοπίζουμε τις περισσότερες φορές την επιτυχή ολοκλήρωση ενός μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών. Το μεταπτυχιακό λειτουργεί ως ένα στάδιο εξειδίκευσης του πτυχιούχου, δίνοντας του την δυνατότητα να επικεντρωθεί σε ένα πιο συγκεκριμένο αντικείμενο από εκείνο που αντιμετώπισε κατά τις προπτυχιακές του σπουδές. Παράλληλα, έχει την δυνατότητα να εμπλακεί σε ερευνητικές δραστηριότητες και να αναπτύξει σχέσεις συνεργασίας τόσο με τους συμφοιτητές του όσο και με τους καθηγητές που διδάσκουν στο πρόγραμμα το οποίο παρακολουθεί. Η γνωριμία με τους καθηγητές και η εποικοδομητική συνεργασία του ατόμου με ορισμένους εξ αυτών, σε θέματα που άπτονται της επιστήμης στην οποία εξειδικεύεται, οδηγεί αρκετές φορές στην πρόταση συνέχισης των προσπαθειών σε διδακτορικό επίπεδο υπό την εποπτεία και την καθοδήγηση τους.

Υπάρχουν βέβαια και εξαιρέσεις αναφορικά με την διαδικασία επιλογής ενός ατόμου, για την συνέχιση των σπουδών του σε διδακτορικό επίπεδο καθώς σε ορισμένους τομείς όπως τα οικονομικά και οι θετικές επιστήμες υπάρχουν πενταετή προγράμματα που ενσωματώνουν το σύνολο των προαπαιτούμενων για την ανάδειξη διδακτόρων αμέσως μετά την ολοκλήρωση των προπτυχιακών τους σπουδών. Οι λόγοι δημιουργίας των προγραμμάτων αυτών ποικίλουν αλλά

προσανατολίζονται κυρίως προς τις αυξημένες ερευνητικές ανάγκες των επιστημονικών τομέων που αναφέρθηκαν προηγουμένως και την δυνατότητα ενασχόλησης των αποφοίτων με ακαδημαϊκού χαρακτήρα δραστηριότητες μετά την ολοκλήρωση των υποχρεώσεών τους.

Μία από τις δυσκολίες που σχετίζονται με τα προαπαιτούμενα για την επιτυχή ένταξη ενός υποψήφιου σε κάποιο διδακτορικό πρόγραμμα είναι οι διαφορετικές προσεγγίσεις που χρησιμοποιούνται από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα, οι οποίες γίνονται ακόμη πιο σύνθετες ανάλογα με τον τομέα των σπουδών και τις συνθήκες που έχουν παγιωθεί σε εκείνον. Προκειμένου να γίνει περισσότερο αντιληπτός αυτός ο ισχυρισμός θα πρέπει να εξετάσουμε τα ακαδημαϊκά προσόντα τα οποία θα πρέπει να έχει ένα άτομο προκειμένου να ενταχθεί σε ένα διδακτορικό πρόγραμμα που αφορά επαγγέλματα με συγκεκριμένα επαγγελματικά δικαιώματα όπως οι δικηγόροι και οι μηχανικοί, τα οποία δεν προσφέρονται σε άτομα που δεν διαθέτουν προπτυχιακό τίτλο σπουδών των αντίστοιχων αντικειμένων, αποθαρρύνοντας ουσιαστικά την εισροή υποψηφίων σε μεταπτυχιακό και διδακτορικό επίπεδο από άλλους επιστημονικούς τομείς, οι οποίοι ενδεχομένως να σχετίζονται άμεσα με αυτούς.

Παράλληλα, τα ακαδημαϊκά κριτήρια τα οποία τίθενται στους υποψήφιους πριν την εισδοχή τους σε κάποιο διδακτορικό πρόγραμμα σπουδών, διαφέρουν και εξαρτώνται άμεσα από την πολιτική που ακολουθεί το κάθε πανεπιστημιακό ίδρυμα ή η εκάστοτε σχολή του. Ορισμένες σχολές επικεντρώνονται σε μεγάλο βαθμό στην ακαδημαϊκή πορεία του υποψηφίου μέχρι την στιγμή της αίτησης του, ζητώντας συγκεκριμένους βαθμούς σε μαθήματα άμεσου ενδιαφέροντος προς το πρόγραμμα είτε αυτά εξετάστηκαν σε προπτυχιακό είτε σε μεταπτυχιακό επίπεδο. Στην συγκεκριμένη υποκατηγορία προαπαιτούμενων μπορούν να ενταχθούν και οι όποιες ερευνητικές προσπάθειες του ατόμου, υπό την προϋπόθεση ότι χαρακτηρίζονται από ένα βαθμό αξιοπιστίας ο οποίος συνήθως επιτυγχάνεται με την δημοσίευση άρθρων ή και ολόκληρων εργασιών σε αναγνωρισμένα επιστημονικά περιοδικά. (Lubbe et al., 2005)

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο προκειμένου να γίνει ένα άτομο δεκτό σε κάποιο διδακτορικό πρόγραμμα της επιλογής του είναι η επάρκεια των γλωσσικών του

ικανοτήτων ανάλογα με την χώρα σπουδών και το πρόγραμμα το οποίο έχει επιλέξει. Αν και τα περισσότερα προγράμματα πραγματοποιούνται στην γλώσσα της χώρας στην οποία έχουν έδρα τα εκάστοτε ιδρύματα, είναι σχεδόν αυτονόητη η άριστη γνώση της αγγλικής καθώς αποτελεί την κατεξοχήν γλώσσα της παγκόσμιας ερευνητικής κοινότητας και απαιτείται ο άρτιος χειρισμός της για την εκπόνηση αλλά και την δημοσίευση οποιουδήποτε μέρους της ερευνητικής προσπάθειας. Εφόσον λοιπόν ο προπτυχιακός ή ο μεταπτυχιακός τίτλος ενός υποψηφίου δεν πραγματοποιήθηκε στην αγγλική γλώσσα, ο ίδιος θα κληθεί τις περισσότερες φορές να αποδείξει την επάρκεια των γλωσσικών του ικανοτήτων μέσω ενός τεστ επάρκειας στο οποίο θα πρέπει να επιτύχει συγκεκριμένα αποτελέσματα ανάλογα με το πανεπιστήμιο αλλά και το τμήμα σπουδών. Τέτοιου είδους εξετάσεις γλωσσικής επάρκειας με την μεγαλύτερη δημοφιλή παγκοσμίως είναι το Test Of English as a Foreign Language (TOEFL) με κλίμακα από 0 μέχρι και 120 (Hellenic American Union, 2021) και το International English Language Testing System (IELTS) με κλίμακα από 2.5 μέχρι και 9. (International English Language Testing System (IELTS), 2019)

Πέραν όμως από την τυπική ακαδημαϊκή εκπαίδευση που έχει λάβει ένα άτομο μέχρι την στιγμή που θα θελήσει να θέσει υποψηφιότητα για κάποιο διδακτορικό πρόγραμμα, θα πρέπει να αποδεικνύει έμπρακτα το ενδιαφέρον του προς την συγκεκριμένη κατεύθυνση σπουδών μέσω της ολοκλήρωσης μαθημάτων ή εκπαιδεύσεων από λοιπούς ερευνητικούς φορείς και οργανισμούς, με την προϋπόθεση της ύπαρξης κύρους από πλευράς τους καθώς και αξιοκρατικών διαδικασιών ολοκλήρωσης των προγραμμάτων τους.

Στα περισσότερα προγράμματα απαιτείται η συγγραφή μίας πρότασης εκπόνησης διδακτορικής διατριβής στην οποία θα πρέπει να αναφέρονται καθαρά τα ερευνητικά ενδιαφέροντα του υποψηφίου, τα αντίστοιχα ερωτήματα στα οποία θα κληθεί να δώσει απάντηση αλλά και η μεθοδολογία που πρόκειται να χρησιμοποιήσει για να το επιτύχει. Ουσιαστικά η ερευνητική πρόταση του υποψηφίου θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει ένα προσχέδιο της μετέπειτα μελέτης, χωρίς να παρεκκλίνει από τα επιστημονικά πρότυπα αντίστοιχων προσπαθειών προκειμένου να γίνει δεκτή από τις επιτροπές επιλογής υποψηφίων των διαφόρων

προγραμμάτων και να αξιολογηθεί κατάλληλα για το περιεχόμενό της και τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα που περιγράφει.

Περνώντας τώρα στους λόγους τους οποίους οδήγησαν ένα άτομο να διεκδικήσει μια θέση σε κάποιο διδακτορικό πρόγραμμα, είναι αρκετά σημαντικό να μπορούν εύκολα να περιγραφούν κατά την αίτηση και την συνέντευξη του, δημιουργώντας μία αίσθηση συνειδητής επιλογής και όχι απερίσκεπτης συνέχισης των σπουδών. Όλο και περισσότερα ακαδημαϊκά ιδρύματα αυστηροποιούν τα κριτήρια τους γύρω από το συγκεκριμένο ζήτημα, θέλοντας να προσελκύσουν υποψήφιους με ουσιαστική θέληση για την ένταξη στα διδακτορικά τους προγράμματα αλλά και την επιτυχή ολοκλήρωση των υποχρεώσεών τους.

Για να μπορέσει ένας υποψήφιος να έχει πλήρη επίγνωση τόσο των διαδικασιών που ακολουθούνται σε ένα τέτοιο πρόγραμμα όσο και των δυσκολιών που θα αντιμετωπίσει κατά την διάρκεια των προσπαθειών του, θα πρέπει να είναι ήδη εξοικειωμένος με τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η ακαδημαϊκή έρευνα αλλά και την πειθαρχία που απαιτείται μέχρι την τελική αποδοχή των συμπερασμάτων ενός ερευνητή από ικανό μέρος της αντίστοιχης κοινότητας, δίνοντας του ουσιαστικά δικαίωμα ενεργού συμμετοχής στα επιστημονικά δρώμενα που την αφορούν.

Ένα άλλο ζήτημα το οποίο απασχολεί συχνά τα άτομα που επιθυμούν να συνεχίσουν την ακαδημαϊκή τους πορεία σε διδακτορικό επίπεδο, είναι οι πηγές εξασφάλισης εισοδήματος καθ'όλη την διάρκεια των προσπαθειών τους και η δυνατότητα που θα έχουν να βιοποριστούν σε εκείνο το χρονικό διάστημα που θα μεσολαβήσει. Εφόσον οι διδακτορικές σπουδές δεν μπορούν να καθοριστούν χρονικά με ακρίβεια, αναφορικά με την ολοκλήρωση τους, ο υποψήφιος θα πρέπει να γνωρίζει εκ των προτέρων τις δυσκολίες που θα αντιμετωπίσει και συνειδητά να αναζητήσει λύσεις πριν την εμπλοκή του σε οποιοδήποτε πρόγραμμα όπως για παράδειγμα να εργαστεί παράλληλα στον χώρο του πανεπιστημίου ως διδακτικό ή υποστηρικτικό προσωπικό, ή να αναζητήσει χρηματοδότηση μέσω των δράσεων Marie Skłodowska-Curie που παρέχει η Ευρωπαϊκή Ένωση (European Commission, 2021) ή, στην Ελλάδα, από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ, 2022) και το Ελληνικό Κέντρο Έρευνας και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ., 2022).

Για να μπορέσουν λοιπόν να ολοκληρώσουν το προφίλ ενός υποψηφίου γύρω από τις προθέσεις αλλά και την προσωπικότητα του, τα περισσότερα διδακτορικά προγράμματα προσπαθούν να εντοπίσουν και να διερευνήσουν παράλληλα τα μελλοντικά σχέδια του κάθε ατόμου που αιτείται να συμμετάσχει σε αυτά. Η συγκεκριμένη προσπάθεια δεν πραγματοποιείται μόνο για την αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο το άτομο επιθυμεί πραγματικά να ολοκληρώσει τις σπουδές του σε αυτό το επίπεδο αλλά στοχεύει και στη διόρθωση λανθασμένων επιλογών αναφορικά με τις μετέπειτα δυνατότητες απασχόλησης που θα έχει. Αρκετά άτομα επιχειρούν την εισαγωγή τους σε τέτοιου είδους προγράμματα έχοντας ελάχιστη ή και καθόλου εργασιακή εμπειρία, συνεχίζοντας απλώς την ακαδημαϊκή τους πορεία μετά την απόκτηση του μεταπτυχιακού και χωρίς να γνωρίζουν τις υποχρεώσεις που θα επωμιστούν αλλά και τα αποτελέσματα τα οποία θα επιτύχουν.

2.3 Το Κόστος

Το κόστος εκπόνησης μίας διδακτορικής διατριβής διαφέρει σε μεγάλο βαθμό ανάλογα με την χώρα στην οποία βρίσκεται το πανεπιστημιακό ίδρυμα αλλά και το τμήμα στο οποίο απευθύνεται. Σε αρκετές περιπτώσεις, οι διδακτορικές σπουδές παρέχονται είτε δωρεάν είτε με ένα συμβολικό κόστος καθώς οι υποψήφιοι εμπλέκονται ενεργά στην καθημερινή λειτουργία του πανεπιστημίου ως διδακτικό προσωπικό των προπτυχιακών και μεταπτυχιακών προγραμμάτων ή ως υποστηρικτικό προσωπικό σε εργαστήρια και λοιπές ερευνητικές δομές. Στην Ελλάδα, το σύνολο σχεδόν των ιδρυμάτων ακολουθούν την συγκεκριμένη λογική παρέχοντας την δυνατότητα στους υποψήφιους διδάκτορες να φοιτήσουν δωρεάν στα προγράμματά τους απλά συνεισφέροντας με διάφορους τρόπους στην εκπαιδευτική και την ερευνητική τους δραστηριότητα. Στο Ηνωμένο Βασίλειο το οποίο αποτελεί έναν από τα κυριότερα ευρωπαϊκά κέντρα μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών, τα αντίστοιχα προγράμματα δεν παρέχονται δωρεάν αλλά αντιθέτως παρουσιάζουν και ένα σημαντικό υψηλό κόστος φοίτησης. Το προαναφερθέν κόστος διαφέρει ανάλογα με την χώρα προέλευσης του υποψηφίου, ευνοώντας κυρίως τα άτομα τα οποία προέρχονται από άλλες ευρωπαϊκές χώρες. Ένα

γενικότερο εύρος θα μπορούσε να καθοριστεί από 3000 έως και 4500 λίρες Αγγλίας τον χρόνο για τους βρετανούς πολίτες, για κάθε έτος φοίτησης ενώ το αντίστοιχο κόστος για τους υπολοίπους ανέρχεται περίπου στις 19000 λίρες Αγγλίας. Τα συγκεκριμένα ποσά προέρχονται από την επίσημη ιστοσελίδα του Πανεπιστημίου του Warwick και διαφέρουν από έτος σε έτος καθώς προσαρμόζονται ανάλογα με τις τάσεις της οικονομίας αλλά και την αντίστοιχη ζήτηση. (University of Warwick, 2022)

Σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα διδακτορικά προγράμματα έχουν είτε χαμηλό κόστος όπως Γαλλία (€456), Βέλγιο (€580), Ιταλία (€420) ή Γερμανία (€120) είτε καθόλου κόστος, όπως για παράδειγμα Ελλάδα, Δανία ή Φινλανδία (OECD, 2021).

Τα έτη που απαιτούνται για την ολοκλήρωση των διδακτορικών σπουδών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι 3 με 5, τα οποία σε συνδυασμό με λοιπά κόστη που απαιτούν κάλυψη από τον ίδιο τον υποψήφιο διαμορφώνουν το τελικό ποσό που καλείται να πληρώσει για τις σπουδές του (European Commission, 2021).

Αναφορικά με τις ΗΠΑ, το μέσο κόστος φοίτησης σε προγράμματα διδακτορικού επιπέδου ανέρχεται στα 35000 δολάρια Αμερικής ενώ ο χρόνος ολοκλήρωσης των προγραμμάτων είναι περίπου 5 με 7 έτη. (Taylor, 2019)

Για να δημιουργηθεί μία πληρέστερη εικόνα του κόστους φοίτησης στα διάφορα διδακτορικά προγράμματα παγκοσμίως δεν αρκεί να αναφερθούν μόνο τα κόστη φοίτησης καθώς στην πλειοψηφία των περιπτώσεων απαιτείται και η κάλυψη άλλων οικονομικών αναγκών. Τα διδακτορικά προγράμματα τα οποία έχουν αυξημένο προσανατολισμό στην έρευνα και προϋποθέτουν την χρήση εργαστηριακών υποδομών ή αναλωσίμων υλικών, συχνά απαιτούν από τον υποψήφιο την κάλυψη είτε μέρους είτε του συνόλου των εξόδων αυτών. Τα συγκεκριμένα κόστη αναφέρονται τις περισσότερες φορές ως υποστηρικτικά και διαφέρουν ανάλογα με τις ανάγκες τις εκάστοτε έρευνας και του πανεπιστημιακού ιδρύματος, ενώ είναι στην πλειοψηφία των περιπτώσεων υψηλότερα στις θετικές και τις τεχνολογικές επιστήμες. (Taylor, 2019)

Στο σημείο αυτό, δεν θα μπορούσαν να παραλειφθούν και τα κόστη διαβίωσης που εμπλέκονται στην διαδικασία ολοκλήρωσης ενός διδακτορικού προγράμματος σπουδών. Τα ποσά τα οποία δαπανώνται από τους υποψηφίους για την μετεγκατάσταση, την στέγαση αλλά και την διατροφή τους καθόλη την διάρκεια των

προσπαθειών τους, διαφέρουν σε τεράστιο βαθμό και εξαρτώνται από την χώρα επιλογής. Κατά γενική ομολογία, η επιλογή των ΗΠΑ για την εκπόνηση μίας διδακτορικής διατριβής προϋποθέτει μία μεγάλη επένδυση χρημάτων καθώς τόσο η αγορά ακινήτων όσο και το κόστος ζωής κυμαίνονται σε τελείως διαφορετικά επίπεδα από εκείνα των ευρωπαϊκών χωρών, καθιστώντας δυσκολότερο ένα τέτοιο εγχείρημα. Περνώντας στο Ηνωμένο Βασίλειο, η εικόνα που αποτυπώνεται είναι παρόμοια, με υψηλά ενοίκια και αυξημένο κόστος ζωής, τα οποία ουσιαστικά απαιτούν την παράλληλη εργασία του υποψηφίου για την κάλυψη των οικονομικών διαφορών που δημιουργούνται από το συνάλλαγμα και τις συνθήκες ζωής. Τέλος, το κόστος ζωής στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης διαφέρει σημαντικά ανάλογα τη χώρα που θα επιλέξει ο υποψήφιος για την εκπόνηση του διδακτορικού του (Taylor, 2019).

2.4 Οι Δυσκολίες Ολοκλήρωσης

Η διαδικασία εισδοχής αλλά και επιτυχούς ολοκλήρωσης ενός προγράμματος διδακτορικών σπουδών απαιτεί ιδιαίτερα αυξημένη προσπάθεια, αρκετό χρόνο αλλά και αφοσίωση. Τα περισσότερα προβλήματα τα οποία προκύπτουν αφορούν τις υλικοτεχνικές υποδομές των ιδρυμάτων, την καθοδήγηση αλλά και την έλλειψη συγκέντρωσης από τους ίδιους τους υποψηφίους. Στην συνέχεια της παρούσας παραγράφου, θα αναλυθούν οι επιμέρους κατηγορίες προβλημάτων όπως αυτές μπορούν να ταξινομηθούν ανάλογα με την φύση τους αλλά και τα αίτια που τα δημιουργούν.

2.4.1 Το Εκπαιδευτικό Προσωπικό

Τα άτομα τα οποία καλούνται να πραγματοποιήσουν την μετάβαση μετά την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού τους σε ένα διδακτορικό πρόγραμμα σπουδών, έχουν ήδη εκπαιδευτεί να ακολουθούν ένα συγκεκριμένο μοντέλο εκπαιδευτικής διαδικασίας με αρκετά στοιχεία παθητικής μάθησης, όχι ενεργούς συμμετοχής και έρευνας. Προκειμένου οι υποψήφιοι να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται τον τρόπο μελέτης και συγγραφής σε διδακτορικό επίπεδο συνήθως αναμένουν την ύπαρξη

πλήρους καθοδήγησης από το προσωπικό του εκάστοτε προγράμματος. Το γεγονός ότι οι καθηγητές των τμημάτων εμπλέκονται σε διάφορες εκπαιδευτικές δραστηριότητες τους στερεί τις περισσότερες φορές την δυνατότητα να είναι διαρκώς διαθέσιμοι για τους υποψήφιους διδάκτορες τους οποίους επιβλέπουν, δημιουργώντας δυσκολία στην επικοινωνία τους.

Παράλληλα, η συγκεκριμένη δυσκολία οδηγεί συχνά τους υποψηφίους να επιλέγουν επιβλέποντες βάσει της καθημερινής παρουσίας και της διαθεσιμότητας των προγραμμάτων τους και όχι καθαρά λόγω της ακαδημαϊκής τους εξειδίκευσης. Ακόμη και αν η επιλογή του επιβλέποντα γίνει βάσει των σωστών επιστημονικών κριτηρίων, υπάρχει πάντα η πιθανότητα η εξειδίκευση του να μην αντικατοπτρίζει πλήρως την ικανότητά του να εποπτεύει, να διαχειρίζεται και να συντονίζει τις προσπάθειες νέων επιστημόνων. Στην περίπτωση αυτή, ο υποψήφιος διδάκτορας θα συναντήσει αρκετές δυσκολίες καθόλη την διάρκεια των προσπαθειών του καθώς θα πρέπει ο ίδιος να ελέγχει την πρόοδο του, να εντοπίζει τα πιθανά ερωτήματα τα οποία πρέπει να απαντηθούν και να διορθώνει τις κατευθυντήριες γραμμές της έρευνας του. (Lubbe et al., 2005)

2.4.2 Η Έλλειψη Διαχειριστικών Ικανοτήτων

Μεγάλο μέρος της προσπάθειας των υποψηφίων για την εκπόνηση της έρευνας, την συγγραφή της διατριβής τους και την τελική εξαγωγή συμπερασμάτων στηρίζεται στις προσωπικές τους προσπάθειες και την παράλληλη διαχείριση των πόρων που έχουν στην διάθεσή τους. Ακόμη και στις περιπτώσεις που λαμβάνουν ικανοποιητική εποπτεία και καθοδήγηση από τους επιβλέποντες τους, θα πρέπει οι ίδιοι να μπορούν να οργανώσουν την πρόοδο τους και να συμβαδίσουν με ορισμένα χρονικά περιθώρια. Τα προβλήματα τα οποία σχετίζονται με το συγκεκριμένο ζήτημα ξεκινούν από τις συνήθειες που αναπτύσσουν οι φοιτητές τόσο κατά τις προπτυχιακές όσο και κατά τις μεταπτυχιακές σπουδές τους και οι οποίες στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην καθημερινή υποχρέωση παρακολούθησης και εργασίας επί των θεμάτων μελέτης. Οι συνήθειες αυτές σπάνια επιτρέπουν στο άτομο να αναπτύξει τις ικανότητες διαχείρισης που απαιτούνται για την επιτυχή ολοκλήρωση

των διδακτορικών σπουδών του, οδηγώντας σε αντιπαραγωγικές περιόδους και καθυστερήσεις του συνολικού προγραμματισμού. (Lubbe et al., 2005)

Στην έλλειψη διαχειριστικών ικανοτήτων δεν εντάσσεται μόνο η κακή διαχείριση χρόνου και η αδυναμία παραγωγής έργου σε τακτική βάση αλλά και η πρόχειρη ενασχόληση με την έρευνα. Προκειμένου το άτομο να είναι σε θέση να συνοψίσει όλες του τις προσπάθειες του σε μία διατριβή και να μπορεί να παρουσιάσει τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξε, θα πρέπει καθόλη την διάρκεια του διδακτορικού του να καταγράφει τις μεθοδολογίες και τα ευρήματα του με τρόπο κατανοητό ακόμη και για έναν τρίτο που θα προσπαθήσει να τα διαβάσει. Αρκετές φορές η πρόχειρη καταγραφή της καθημερινής ενασχόλησης με την έρευνα μπορεί να οδηγήσει σε χρονικές καθυστερήσεις, παραλήψεις ή ακόμα και σε λανθασμένα αποτελέσματα.

2.4.3 Η Έλλειψη Ελεύθερου Χρόνου και η Εμφάνιση Άγχους

Είναι αρκετά συχνό φαινόμενο οι υποψήφιοι που συνεχίζουν τις σπουδές τους σε διδακτορικό επίπεδο χωρίς να έχουν πραγματοποιήσει κάποια διακοπή από τις προπτυχιακές μέχρι και την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών τους σπουδών, να βιώνουν υψηλά επίπεδα άγχους και στρες στην καθημερινότητά τους. Για να καταφέρουν να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά αυτή την κατάσταση θα πρέπει να λαμβάνουν έμπρακτη υποστήριξη τόσο από το περιβάλλον τους όσο και από τον χώρο στον οποίο εργάζονται. Την ίδια στιγμή, η συνειδητοποίηση του χρόνου που απαιτείται από την εισαγωγή ενός ατόμου στο πανεπιστήμιο μέχρι και την τελική αναγόρευση του σε διδάκτορα, με την παράλληλη έλλειψη επαρκούς χρηματικής αποζημίωσης των προσπαθειών, δημιουργούν τις περισσότερες φορές μεγαλύτερη πίεση στα άτομα και τα οδηγούν σε μία ακόμη πιο αρνητική ψυχολογική κατάσταση.

Σε περίπτωση που οι υποψήφιοι έχουν καταφέρει να εξασφαλίσουν ένα αποδεκτό επίπεδο αποδοχών ακόμη και κατά την διάρκεια των σπουδών τους, οι πηγές του άγχους μετατοπίζονται κυρίως στην έλλειψη ελεύθερου χρόνου και την αδυναμία αξιοποίησης των ελάχιστων περιθωρίων ξεκούρασης εξαιτίας της μόνιμης νοητικής ενασχόλησης με την μελέτη που βρίσκεται σε εξέλιξη. Οι αυξημένες απαιτήσεις που

πηγάζουν συχνά από τα διδακτορικά προγράμματα είναι ικανές να δημιουργήσουν ανισορροπίες στις σχέσεις των ατόμων με την οικογένεια και το φιλικό τους περιβάλλον, εντείνοντας την αίσθηση αποξένωσης και δυσκολεύοντας περισσότερο μία ιδιαίτερα απαιτητική διαδικασία. (Lubbe et al., 2005)

2.5 Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν στο κεφάλαιο που προηγήθηκε, είναι σημαντικό προκειμένου να γίνει πληρέστερα κατανοητή η φύση των διδακτορικών προγραμμάτων σπουδών, να παρουσιαστούν όλες οι κυριότερες πτυχές τους που επηρεάζουν τόσο την καθημερινότητα των υποψηφίων όσο και τις μακροπρόθεσμες συνθήκες ζωής τους. Για να επιτευχθεί κάτι τέτοιο, κρίνεται απαραίτητη η μελέτη των προαπαιτούμενων, τυπικών και μη, προσόντων που πρέπει να παρουσιάζει ένας υποψήφιος προκειμένου να γίνει δεκτός σε ένα διδακτορικό πρόγραμμα αλλά και οι συνθήκες που θα αντιμετωπίσει καθόλη την διάρκεια αυτού. Οι συνθήκες αφορούν τα οικονομικά κόστη που πρέπει να είναι σε θέση να καλύψει και σχετίζονται με την φοίτηση, την έρευνα καθώς και την διαβίωση του. Έπειτα, θα πρέπει να είναι σε θέση να αντιληφθεί σχετικά γρήγορα τη διαφορετική φιλοσοφία αυτού του είδους των προγραμμάτων και να μάθει να προγραμματίζει και να ελέγχει επαρκώς ο ίδιος την πρόοδο που σημειώνει, για να μπορεί στην συνέχεια να ανταποκρίνεται επιτυχώς και στις τυπικές προθεσμίες που θα τεθούν από την πλευρά του ακαδημαϊκού ιδρύματος στο οποίο πραγματοποιεί το πρόγραμμα. Μέσα σε αυτή την προσπάθεια, ενδεχομένως να αντιμετωπίσει μία διαφορετική καθοδήγηση από εκείνη που υπολόγιζε ο ίδιος ότι θα λάβει είτε λόγω των συνθηκών που επικρατούν είτε εξαιτίας παραπλανητικών αντιλήψεων που πηγάζουν από την μέχρι τώρα πορεία του υποψηφίου έως και τον διδακτορικό τίτλο. Τέλος, το άτομο που επιθυμεί να ολοκληρώσει επιτυχώς ένα πρόγραμμα και να αναγορευτεί διδάκτωρ της επιστήμης της οποίας σπούδασε θα πρέπει να γνωρίζει την αυξημένες χρονικές ανάγκες ενός τέτοιου εγχειρήματος καθώς επίσης και την ενδεχόμενη έλλειψη περιθωρίων για ισορροπημένη κοινωνική ζωή και ελεύθερο χρόνο.

Κεφάλαιο 3: Παγκόσμιες Τάσεις στις Διδακτορικές Σπουδές

3.1 Εισαγωγή

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η έρευνα και οι ίδιοι οι ερευνητές θεωρούνται ολοένα και περισσότερο κρίσιμοι για την κοινωνική και οικονομική ανταγωνιστικότητα. Κατά το τελευταίο τέταρτο του αιώνα, η εκπαίδευση των μελλοντικών ερευνητών, κυρίως μέσω της διδακτορικής έρευνας, εκτιμάται όλο και περισσότερο τόσο από τα κράτη όσο και από τις επιχειρήσεις. Καθώς η διδακτορική εκπαίδευση μετατοπίζεται από την περιφέρεια (π.χ. διαθέσιμη σε μια μικρή ελίτ) σε μια πιο συνηθισμένη πορεία της συνολικής εκπαιδευτικής εμπειρίας, υφίσταται μια μαζική αλλαγή. Αρκετές παγκόσμιες τάσεις και συναφείς κινητήριες δυνάμεις αυτών των αλλαγών μπορούν να είναι ταυτόσημες, ωστόσο οι μορφές που παίρνουν οι κινητήριες δυνάμεις και οι επιπτώσεις τους, εξαρτώνται άμεσα από το εκάστοτε περιβάλλον της διδακτορικής εκπαίδευσης σε ένα δεδομένο εθνικό πλαίσιο.

Έχοντας πλέον αναλύσει και παρουσιάσει πλήρως την φύση και τα χαρακτηριστικά των διδακτορικών προγραμμάτων και σπουδών, όσο και τα χαρακτηριστικά που οφείλει να έχει ο μέσος υποψήφιος διδάκτορας ξεκινώντας την όλη διαδικασία, σειρά έχει η ανάλυση των προτιμήσεων που παρουσιάζουν αλλά και των τάσεων που δημιουργούνται στα διδακτορικά προγράμματα. Ειδικότερα, στο κεφάλαιο αυτό αναλύονται στατιστικές μετρήσεις αναφορικά με την προτίμηση των υποψηφίων στις χώρες και τους τομείς επιλογής τους, εστιάζοντας κυριότερα σε Ευρωπαϊκούς και Αμερικανικούς φορείς. Η ιστορικότητα και η παράδοση των εν λόγω πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, σε διδακτορικά προγράμματα υψηλής ποιότητας και χρηματοδότησης, αποτελούν δυο από τους κυριότερους λόγους επεξήγησης του φαινομένου με την συγκεκριμένη γεωγραφική προσέγγιση.

3.2 Μια Γενική Εικόνα Στις Παγκόσμιες Τάσεις

Παγκοσμίως, ο αριθμός των διδακτορικών φοιτητών και ο αριθμός των κατόχων διδακτορικού διπλώματος έχει σημειώσει ραγδαία ανάπτυξη. Από το 2000, το

ποσοστό των ατόμων που έχουν αποκτήσει διδακτορικό τίτλο έχει αυξηθεί κατά 56% από 158.000 νέους πτυχιούχους το 2000 σε 247.000 νέους διδάκτορες το 2012 στις χώρες του OECD. Κατά μέσο όρο το 2012, το 1,6% των νέων, σε σύγκριση με το 1% το 2000, έχουν αποκτήσει το διδακτορικό τους δίπλωμα. Αν και τα ποσοστά αποφοίτησης των γυναικών το 2012 (1,6%) σε διδακτορικό επίπεδο εξακολουθούν να είναι κάπως χαμηλότερα από εκείνα των ανδρών (1,7%), σε αρκετές χώρες το αναμενόμενο ποσοστό αποφοίτησης είναι μεγαλύτερο με βάση τον αυξημένο αριθμό γυναικών που πραγματοποιούν σήμερα τις διδακτορικές τους σπουδές (OECD, 2014).

Ωστόσο ένα ερώτημα παραμένει. Ποια θεωρείται η κύρια αιτία ανάπτυξης και ανάδειξης αυτών των ποσοστών ;

Πληθώρα ερευνητικών δεδομένων την τελευταία περίοδο, αναφέρουν βασικές παγκόσμιες κινητήριες δυνάμεις, που επηρεάζουν τη διδακτορική εκπαίδευση. Οι τάσεις αυτές περιλαμβάνουν τη μαζικοποίηση της διδακτορικής εκπαίδευσης, την επαγγελματικοποίηση της και την αντίστοιχη σταδιοδρομία, καθώς και την ανάπτυξη διαφόρων συστημάτων διασφάλισης ποιότητας των προσφερόμενων προγραμμάτων. Οι τρεις αυτές δυνάμεις παίζουν καθοριστικό ρόλο τόσο στην ζήτηση συγκεκριμένων διδακτορικών και ενδεχομένως μεταδιδακτορικών προγραμμάτων όσο και στην αύξηση της ζήτησης τους σε διεθνές επίπεδο. Η περαιτέρω ανάλυση των παραγόντων αυτών, παρέχει ικανοποιητικά στοιχεία προς την κατανόηση των κριτηρίων επιλογής που συμβάλουν καθοριστικά στην κινητικότητα των διδακτόρων στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και στους ευρύτερους διδακτορικούς φορείς.

Λαμβάνοντας υπόψη την συνεχή αύξηση του αριθμού των κατόχων διδακτορικού διπλώματος, αναμένεται η ελλιπής απορρόφηση του συνολικού αριθμού τους και η μείωση της επαγγελματικής αποκατάστασης αυτών στον ακαδημαϊκό χώρο, χωρίς να θεωρείται βέβαιο ότι το επιθυμούν. Με βάση τη σύγκριση των χωρών του OECD, οι κάτοχοι διδακτορικού διπλώματος στις φυσικές επιστήμες και τη μηχανική θεωρείται πιθανότερο να βρεθούν σε αντικείμενα έρευνας, ενώ οι κοινωνικοί επιστήμονες είναι πιθανό να καλύψουν περισσότερες ευκαιρίες σε μη ερευνητικά επαγγέλματα. Δεδομένου ότι οι ερευνητικές δεξιότητες θεωρούνται πλέον πολύτιμες σε ένα ευρύ φάσμα διαφόρων τομέων απασχόλησης, μια τρέχουσα κινητήρια δύναμη είναι

επομένως η ανάγκη καλύτερης προετοιμασίας των διδακτορικών φοιτητών για την εργασία εκτός του ακαδημαϊκού χώρου, δίνοντας μεγαλύτερη έμφαση στην απόκτηση "γενικών δεξιοτήτων" στη διδακτορική εκπαίδευση. Επιπρόσθετα, αναμένεται η ενεργός συμμετοχή τους στη μετατροπή των επιστημονικών ανακαλύψεων σε διπλώματα ευρεσιτεχνίας και καινοτομίες. Ως εκ τούτου, η προώθηση της επιχειρηματικής κουλτούρας και η εμπέδωση των δεξιοτήτων και των στάσεων που απαιτούνται για τις δημιουργικές επιχειρήσεις αναμένεται να αποτελέσει κεντρική τάση του 21ου αιώνα η οποία χαρακτηρίζεται ως Οικονομία της Γνώσης (OECD, 2019).

Στις οικονομίες τώρα που βασίζονται στη γνώση, η παραγωγή γνώσης έχει γίνει ένα εμπορευματοποιημένο και στρατηγικό προϊόν. Ο αντίκτυπος του παγκόσμιου ανταγωνισμού έχει οδηγήσει σε μεγαλύτερη έμφαση στην αξιολόγηση της ποιότητας της έρευνας. Η συχνή αξιολόγηση, θεωρείται ένα μέσο ανταπόκρισης στις απαιτήσεις για μεγαλύτερη διαφάνεια προς το κοινό και λογοδοσίας των ερευνητικών οργανισμών. Πολλές δυτικές χώρες έχουν υιοθετήσει πολιτικές τρίτοβάθμιας εκπαίδευσης όπως η συστηματική συγκριτική αξιολόγηση και η ερευνητική αξιολόγηση των πανεπιστημίων, συμπεριλαμβανομένης της διδακτορικής εκπαίδευσης, ως μέσο διασφάλισης της ποιότητας. Οι κύριες μέθοδοι που χρησιμοποιούνται για τη διασφάλιση της ποιότητας είναι η αξιολόγηση από ομότιμους καθηγητές, τα μεγάλης έκτασης βιβλιογραφικά δεδομένα ή ο συνδυασμός αυτών των μεθόδων. Η διασφάλιση της ποιότητας, είχε ως αποτέλεσμα την εκτίναξη των παγκόσμιων συστημάτων κατάταξης που συνέβαλαν στην εντατικοποίηση των θεσμικών ιεραρχιών. Επίσης, ο ρόλος των στρατηγικών συμμαχιών και των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων - μεταξύ περιοχών αγοράς, χωρών, πανεπιστημίων, ακόμη και ιδιωτών - έχει γίνει ένα όλο και πιο σημαντικό εργαλείο υποστήριξης της ίδιας της έρευνας. Σαν παραγωγοί- δημιουργοί γνώσεων, οι διδάκτορες αναγνωρίζονται ως όλο και πιο σημαντικά μέλη των κοινωνιών, συνεισφέροντας ενεργά στην αναβάθμιση του επιπέδου ζωής του συνόλου με οικονομικές, τεχνολογικές και κοινωνικές παρεμβάσεις.

3.3 Ανάλυση Παγκοσμίων Τάσεων Μέσω Παραδειγμάτων

Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α. δεν είναι απλώς ο μεγαλύτερος και δημοφιλέστερος προορισμός για διδακτορικές σπουδές στο εξωτερικό. Η προσέγγιση των Η.Π.Α. για μεταπτυχιακές (ή «πτυχιακές») σπουδές είναι θεμελιωδώς διαφορετική από το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ευρώπη, παρέχοντας δομημένα προγράμματα σπουδών που περιλαμβάνουν ολοκληρωμένη εκπαίδευση παράλληλα με ανεξάρτητη έρευνα. Ταυτόχρονα τόσο τα μεταπτυχιακά όσο και τα διδακτορικά προγράμματα, αποτελούν από τις καλύτερα χρηματοδοτούμενες βιομηχανίες της χώρας, γεγονός που παίζει καθοριστικό ρόλο και στην ζήτηση τους.

Με μεγαλύτερο αριθμό διδακτορικών σπουδών από ποτέ άλλοτε, η έννοια του παραδοσιακού ερευνητικού διδακτορικού διπλώματος επεκτείνεται. Η ομοσπονδιακή έρευνα για τα διδακτορικά που αποκτήθηκαν (SED) ανέφερε ότι υπήρχαν 52.760 ερευνητικά διδακτορικά (PhD) που απονεμήθηκαν από 421 διδακτορικά ιδρύματα το 2013. Αυτό αντιπροσωπεύει ένα 3,5% αύξηση από το 2012, ενώ το 2012 το ποσοστό είχε ήδη αυξηθεί κατά 4,2% από το προηγούμενο έτος. Το 58% των διδακτορικών τίτλων αφορούσαν τις θετικές επιστήμες και τη μηχανική, ενώ οι υπόλοιποι αφορούσαν τις κοινωνικές επιστήμες, ανθρωπιστικές επιστήμες και εκπαίδευση (National Science Foundation, 2014). Με αυτές τις αυξήσεις, τομείς όπως η ανθρωπιστικές επιστήμες εξακολουθούν να παράγουν περισσότερα διδακτορικά από όσα μπορούν να απορροφηθούν από τις διαθέσιμες ερευνητικές σταδιοδρομίες. Επίσης, τα στοιχεία αυτά αποκρύπτουν την αύξηση των επαγγελματικών ή πρακτικών διδακτορικών τίτλων, όπως edD (εκπαίδευση, συμπεριλαμβανομένης της εκπαιδευτικής διοίκησης), Psy (ψυχολογία) ή DM (διοίκηση).

Αυτή η διπλή αύξηση των διδακτορικών τίτλων αποτελεί παράδειγμα μαζικοποίησης των τίτλων σπουδών, υποδηλώνοντας έναν πληθωρισμό των εκπαιδευτικών απαιτήσεων με αμφισβητήσιμη αξία ή αδικαιολόγητο εκπαιδευτικό κόστος, συνήθως χωρίς την αντίστοιχη προσωπική, οικονομική ή κοινωνική απόσβεση της επενδυθείσας προσπάθειας.

Ηνωμένο Βασίλειο

Η εκπαίδευση στο Ηνωμένο Βασίλειο προέκυψε ως ένας τομέας που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής. Το φαινόμενο αυτό μπορεί να σχετίζεται με την αυξανόμενη σημασία που αποδίδεται στην οικονομία της γνώσης και στη διδακτορική εκπαίδευση ως πεδίο κατάρτισης για επαγγελματίες ερευνητές, τόσο εντός όσο και εκτός της ακαδημαϊκής κοινότητας. Παρόλο που τα στοιχεία που παρουσίασε η Βρετανική Higher Education Statistics Agency (HESA) σχετικά με τους φοιτητές και τα προσόντα, αναφέρουν ότι ο αριθμός των αποφοίτων διδακτορικών σπουδών στο Ηνωμένο Βασίλειο έχει τριπλασιαστεί από 7.000 το 1994-5 σε 22.000 το 2012-13, οι πρώτες ανησυχίες εμφανίστηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου σχετικά με το κατά πόσο η διδακτορική εκπαίδευση παράγει τους άρτια καταρτισμένους εργαζόμενους που απαιτούνται από την οικονομία της γνώσης, ιδίως στους τομείς της επιστήμης, της τεχνολογίας, της μηχανικής, των μαθηματικών, και της ιατρικής, δηλαδή τα λεγόμενα θέματα STEMM. Η διδακτορική εκπαίδευση θεωρήθηκε ως μέσων υπερεξειδίκευσης, άνευ παροχής κατάρτισης σε γενικές δεξιότητες σχετικές με τη βιομηχανία και το εμπόριο.

Ως εκ τούτου, ένα βασικό μέλημα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν η εντατικοποίηση της διασφάλισης της ποιότητας των διδακτορικών σπουδών εκπαίδευσης. Ο Οργανισμός Διασφάλισης Ποιότητας για την Ανώτατη Εκπαίδευση, QAA (2004) εισήγαγε εθνικές κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη συχνότητα των συναντήσεων εποπτείας διδακτορικών σπουδών, το ποιος μπορεί να είναι επόπτης διδακτορικών σπουδών, την παρακολούθηση της προόδου των σπουδαστών και την χρήση των ποσοστών ολοκλήρωσης ως μέτρο διασφάλισης της ποιότητας. Νέοι θεσμικοί ρόλοι και πρακτικές (π.χ. εξειδικευμένοι σύμβουλοι, εξειδικευμένο λογισμικό για την παρακολούθηση της διδακτορικής εκπαίδευσης από τα ιδρύματα και νέες ακαδημαϊκές εξειδικεύσεις όπως η διδακτορική παιδαγωγική) έχουν εξελιχθεί ως απάντηση σε αυτές τις κανονιστικές απαιτήσεις.

Ευρωπαϊκή Ένωση

Το 1999 στην πόλη της Ιταλίας Μπολόνια οι Υπουργοί Παιδείας της Ευρωπαϊκής Ένωσης οραματίστηκαν τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (European Higher Education Area), όπου οι ακαδημαϊκές σπουδές θα είχαν κοινές αρχές και αναγνώριση των ακαδημαϊκών προσόντων. Αυτό ο χώρος αποτελείται πλέον από 49 χώρες. (EHEA, 2022) Καμιά κυβέρνηση δεν δεσμεύεται νομικά από τη διακήρυξη, διότι δεν σημαίνει ταύτιση της εκπαίδευσης των κρατών μελών, αλλά διαμόρφωση όρων και προϋποθέσεων προκειμένου να υπάρχει συγκρισιμότητα.

Τα πανεπιστήμια που ανήκουν σε αυτό το δίκτυο ακολουθούν κοινές αρχές που ονομάζονται «Διαδικασία της Μπολόνια» (Bologna Process) που κατανέμουν την ακαδημαϊκή εκπαίδευση σε τρεις κύκλους. Ο τρίτος κύκλος που είναι οι διδακτορικές σπουδές προστέθηκαν στη Συνάντηση Υπουργών Παιδείας στο Βερολίνο 2003).

Τα ακαδημαϊκά πτυχία από μια χώρα του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης (EXAE) αναγνωρίζονται αυτόματα στις άλλες χώρες, γεγονός που καθιστά πολύ απλούστερες τις σπουδές στο εξωτερικό σε διάφορα μέρη της Ευρώπης ή την εργασία σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα με το διδακτορικό που αποκτήθηκε σε από πανεπιστήμιο που ανήκει σε χώρα μέλος του EXAE.

Τα διδακτορικά, ως μια σχετικά πρόσφατη προσθήκη στη διαδικασία της Μπολόνια, εντάσσονται πιο χαλαρά στις κατευθυντήριες γραμμές της. Για παράδειγμα, εξακολουθεί να μην υπάρχει τυποποιημένη διάρκεια ή πιστωτική αξία για ένα διδακτορικό στην Ευρώπη και τα μεμονωμένα προγράμματα μπορεί να περιλαμβάνουν πρόσθετη κατάρτιση ή άλλα στοιχεία εκτός από το ερευνητικό έργο.

Το 2005 στο Σάλτσμπουργκ της Αυστρίας διεξήχθη το Σεμινάριο της Μπολόνια στο οποίο συμμετείχε η Πανεπιστημιακή Κοινότητα του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης. Στο τέλος των εργασιών κατέληξαν να υιοθετήσουν τις δέκα βασικές αρχές των διδακτορικών προγραμμάτων (EUA 2022) οι οποίες ήταν οι εξής:

1. Το βασικό συστατικό της διδακτορικής κατάρτισης είναι η προαγωγή της γνώσης μέσω της πρωτότυπης έρευνας που πρέπει να ανταποκρίνεται στις ανάγκες μιας αγοράς εργασίας που είναι ευρύτερη από την ακαδημαϊκή κοινότητα.

2. Τα πανεπιστήμια ως ιδρύματα πρέπει να αναλάβουν την ευθύνη να διασφαλίσουν ότι τα διδακτορικά προγράμματα και η ερευνητική κατάρτιση που προσφέρουν έχουν σχεδιαστεί για να ανταποκρίνονται στις νέες προκλήσεις και περιλαμβάνουν κατάλληλες ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης της σταδιοδρομίας.
3. Η πλούσια ποικιλία των διδακτορικών προγραμμάτων στην Ευρώπη - συμπεριλαμβανομένων των κοινών διδακτορικών - πρέπει να στηρίζεται στην ποιότητα και την ορθή πρακτική.
4. Οι υποψήφιοι διδάκτορες θα πρέπει να αναγνωρίζονται ως ερευνητές πρώιμου σταδίου (επαγγελματίες με ανάλογα δικαιώματα) που συμβάλλουν καθοριστικά στη δημιουργία νέων γνώσεων.
5. Ο κρίσιμος ρόλος της εποπτείας και της αξιολόγησης: όσον αφορά τους μεμονωμένους υποψήφιους διδάκτορες, οι ρυθμίσεις για την εποπτεία και την αξιολόγηση θα πρέπει να βασίζονται σε ένα διαφανές συμβατικό πλαίσιο επιμερισμένων ευθυνών μεταξύ των υποψηφίων διδακτόρων, των εποπτών και του ιδρύματος
6. Τα διδακτορικά προγράμματα θα πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη κρίσιμης μάζας και θα πρέπει να βασίζονται σε διαφορετικούς τύπους καινοτόμων πρακτικών που εισάγονται στα πανεπιστήμια σε ολόκληρη την Ευρώπη, λαμβάνοντας υπόψη ότι διαφορετικές λύσεις μπορεί να είναι κατάλληλες για διαφορετικά πλαίσια.
7. Τα διδακτορικά προγράμματα θα πρέπει να λειτουργούν με καθορισμένη χρονική διάρκεια (κατά κανόνα τρία έως τέσσερα έτη πλήρους απασχόλησης).
8. Επιδιώκεται η προώθηση καινοτόμων δομών για την αντιμετώπιση της πρόκλησης της διεπιστημονικής κατάρτισης και της ανάπτυξης μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων
9. Τα διδακτορικά προγράμματα θα πρέπει να επιδιώκουν να προσφέρουν γεωγραφική καθώς και διεπιστημονική κινητικότητα και διεθνή συνεργασία εντός ενός ολοκληρωμένου πλαισίου συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίων και άλλων εταίρων.
10. Η εξασφάλιση της κατάλληλης χρηματοδότησης είναι κομβικής σημασίας

Με βάση τα παραπάνω είναι σαφές ότι οι σπουδές στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης προσφέρουν αρκετά σημαντικά οφέλη για τους διδακτορικούς φοιτητές. Ενδεικτικά αναφέροντας, το μεταπτυχιακό που απέκτησαν από μια χώρα, αυτό αναγνωρίζεται εύκολα από πανεπιστήμια σε άλλα μέρη της Ευρώπης ή ο διδακτορικός τίτλος που αποκτήθηκε σε μια χώρα να επιτρέπει την αναζήτηση ακαδημαϊκών θέσεων εργασίας σε άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα. Ομοίως, οι υποψήφιοι διδάκτορες ως ερευνητές πρώιμου σταδίου μπορούν να έχουν την οικονομική υποστήριξη κατά τη διάρκεια του διδακτορικού και να τύχουν χρηματοδότησης από διάφορους φορείς. Τέλος, τους δίνεται η δυνατότητα να μετακινηθούν για την έρευνά τους και σε άλλα μέρη της Ευρώπης εάν αυτό μπορεί να ωφελήσει την έρευνά τους.

Φιλανδία

Αναφορικά με την Φιλανδία, η μαζικοποίηση της διδακτορικής εκπαίδευσης οφείλεται στις ανάγκες της οικονομίας της γνώσης, της εθνικής πολιτικής για την καινοτομία και έχει προωθηθεί συστηματικά από το Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού (MEC) που αποτελεί την κύρια πηγή χρηματοδότησης των πανεπιστημίων της χώρας. Κατά συνέπεια, μεταξύ 1990-2010, ο αριθμός των διδακτορικών πτυχίων που ολοκληρώνονται ετησίως τριπλασιάστηκε. Επί του παρόντος, περίπου 1600 διδακτορικά διπλώματα απονέμονται ετησίως ενώ ο αριθμός των προγραμμάτων που ολοκληρώνονται ετησίως είναι υψηλότερος στην ιατρική, τη φυσική και τις τεχνικές επιστήμες. Αν και οι μισοί διδακτορικοί τίτλοι απονέμονται σε γυναίκες, εξακολουθούν να υπάρχουν κάποιες έμφυλες διαφορές. Η διδακτορική εκπαίδευση έχει γίνει περισσότερο δημοφιλής και ταυτόχρονα η κινητικότητα των ερευνητών έχει αποκτήσει όλο και μεγαλύτερη σημασία στην εθνική πολιτική διδακτορικής εκπαίδευσης. Ένα αποτέλεσμα είναι ο αυξημένος αριθμός των διεθνών διδακτορικών φοιτητών. Για την προώθηση αυτής της εισροής, το MEC παρέχει οικονομική στήριξη στα πανεπιστήμια με στόχο να προσελκύσει διεθνείς διδακτορικούς φοιτητές που θα αποκτήσουν το δίπλωμά τους στη Φινλανδία. Ωστόσο, το ποσοστό των αλλοδαπών στη διδακτορική εκπαίδευση εξακολουθεί να είναι σχετικά χαμηλή (14,8%). Επίσης,

η εκροή Φινλανδών διδακτορικών φοιτητών είναι ελαφρώς υψηλότερη από την εισροή διεθνών διδακτορικών φοιτητών που σπουδάζουν στη Φινλανδία.

Η ανάγκη παροχής υψηλής εξειδίκευσης εργατικού δυναμικού για τις αγορές εργασίας και η ανάγκη βελτίωσης της ποιότητας της διδακτορικής εκπαίδευσης έχει οδηγήσει σε αυξανόμενη επαγγελματοποίηση της διδακτορικής εκπαίδευσης (Niemi et al, 2012). Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εισαγωγή πιο δομημένων μορφών διδακτορικής εκπαίδευσης, δηλαδή την έναρξη ενός συστήματος διδακτορικών σχολών που χρηματοδοτείται εξολοκλήρου από την Ακαδημία της Φινλανδίας. Το ποσοστό απασχόλησης των κατόχων διδακτορικού διπλώματος είναι εξαιρετικά υψηλό 97,6% (Treuthardt, & Nuutinen, 2012) και η πλειονότητα (περίπου το 80%) εργάζεται σε πανεπιστήμια ή ερευνητικά ιδρύματα στη Φινλανδία.

Γαλλία

Στη Γαλλία το 2,23% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος αφιερώνεται στην έρευνα και την ανάπτυξη, εξασφαλίζοντας έτσι την 4^η θέση στο Ευρωπαϊκό Σύστημα Διπλωμάτων Ευρεσιτεχνίας σε παγκόσμια κατάταξη. Οι αλλοδαποί διδακτορικοί φοιτητές αποτελούν το 42% στη Γαλλία, κατέχοντας το μεγαλύτερο ποσοστό στον κόσμο. Οι διδακτορικές σπουδές διαρκούν κατά κανόνα τρία χρόνια και πραγματοποιούνται στα πλαίσια μιας ερευνητικής ομάδας συνδεδεμένης με ένα πρόγραμμα διδακτορικών σπουδών υπό την ευθύνη ενός επιβλέποντος. Τα διδακτορικά προγράμματα οργανώνουν οι διδακτορικές σχολές οι οποίες στην πλειοψηφία τους συνδέονται με τα Πανεπιστήμια. Ως προϋπόθεση εγγραφής σε πρόγραμμα διδακτορικών σπουδών είναι πολύ συχνά η χρηματοδότηση της. Η χρηματοδότηση των διδακτορικών σπουδών επιτυγχάνεται μέσω σύμβασης μεταξύ των υποψηφίων διδακτόρων και του φορέα που είναι υπεύθυνος για την εκπόνηση της έρευνας. Η διαδικασία αυτή εξασφαλίζει μια αμοιβή για τους φοιτητές και ενισχύει την επαγγελματική τους εμπειρία στον τομέα της έρευνας που συνδέεται άμεσα με τις διδακτορικές σπουδές.

Στη Γαλλία έχουν αναπτυχθεί και οι βιομηχανικές συμβάσεις κατάρτισης μέσω της έρευνας, οι οποίες δίνουν τη δυνατότητα στους διδάκτορες να ολοκληρώσουν την έρευνά τους σε επιχείρηση (Γαλλικό Ινστιτούτο Ελλάδος, 2022).

3.4 Συμπεράσματα

Στο κεφάλαιο αυτό έγινε αναφορά στις τάσεις της κάθε χώρας με τα περισσότερα διδακτορικά προγράμματα αλλά και στους παράγοντες που καθορίζουν την κινητικότητα των υποψηφίων διδακτόρων. Δόθηκαν συγκεκριμένα παραδείγματα ορισμένων χωρών αναλύοντας ταυτόχρονα την δομή των διδακτορικών προγραμμάτων, βάσει των παραγόντων που επηρεάζουν την ζήτηση αυτών.

Αρχικά, η ανάγκη για υψηλά χρηματοδοτούμενα προγράμματα και άρτιο εργαστηριακό εξοπλισμό προς την κάλυψη συγκεκριμένων απαιτητικών και εξειδικευμένων μετρήσεων, αποτελεί το μεγαλύτερο κίνητρο για την επιλογή του μέσου υποψήφιου διδάκτορα. Έτσι, οι χώρες που εστιάζουν στη χρηματοδότηση του ερευνητικού και πανεπιστημιακού τομέα, τόσο σε ευρωπαϊκό, αμερικανικό και διεθνές επίπεδο είναι αυτές που διατηρούν τα πρωτεία των διδακτορικών και μεταδιδακτορικών προγραμμάτων.

Έπειτα οι παροχές τις κάθε πανεπιστημιακής κοινότητας σε ακαδημαϊκό υλικό και πληροφορίες, θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικό κριτήριο επιλογής. Συχνό φαινόμενο αποτελεί η κατηγοριοποίηση των διδακτορικών προγραμμάτων, βάσει των βιβλιογραφικών πηγών και αναφορών ορισμένων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, λόγω της δυσκολίας εντοπισμού εξειδικευμένης γνώσης σε αυτό το επίπεδο. Συνεπώς, η χρηματοδότηση σε αυτό τον τομέα και η επέκταση της βάσης δεδομένων του κάθε ιδρύματος θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική και αντικείμενο στο οποίο η πλειονότητα των ευρωπαϊκών ιδρυμάτων επενδύει.

Κεφάλαιο 4: Η Ελληνική Πραγματικότητα

4.1 Εισαγωγή

Στην Ελλάδα, ως μέλος του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης, οι διδακτορικές σπουδές, ορίζονται ως τρίτος κύκλος σπουδών με ελάχιστη διάρκεια τα τρία έτη και στις περισσότερες περιπτώσεις ορίζεται μέγιστος χρόνος ολοκλήρωσης της διδακτορικής διατριβής από τον κανονισμό διδακτορικών σπουδών του κάθε ιδρύματος. Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, διδακτορικά διπλώματα απονέμονται αποκλειστικά από τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (ΑΕΙ). Ο υποψήφιος διδάκτορας υλοποιεί τη διδακτορική του διατριβή υπό την επίβλεψη ενός μέλους Δ.Ε.Π.(Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό), ο οποίος είναι και μέλος της Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής. Με την ολοκλήρωση της έρευνας γίνεται δημόσια υποστήριξη της διατριβής παρουσία επταμελούς εξεταστικής επιτροπής.

Οι διδακτορικές σπουδές παρέχονται δωρεάν από τα πανεπιστημιακά ιδρύματα και υποχρέωση των διδακτορικών φοιτητών είναι συνήθως η συμμετοχή στις διδακτικές και ερευνητικές δραστηριότητες του τμήματος, όπως αυτό ορίζεται στον εκάστοτε κανονισμό διδακτορικών σπουδών.

4.2 Ακαδημαϊκά χαρακτηριστικά Ελλήνων διδακτόρων

Από την στατιστική έρευνα του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ 2021) για τους διδάκτορες που αποφοίτησαν από τα ελληνικά πανεπιστήμια το έτος 2020 θα αναφερθούμε σε επιλεγμένους δείκτες αναφορικά με τη διαχρονική εξέλιξη για τα έτη 2017, 2018, 2019 και 2020.

Κατά την περίοδο 2017-2020 οι περισσότεροι νέοι διδάκτορες έλαβαν το διδακτορικό τους από ιδρύματα της Περιφέρειας Αττικής και της Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας. Στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών και στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης εκπονήθηκαν οι περισσότερες διδακτορικές διατριβές με ποσοστό 24,9% και 20,2% αντίστοιχα για το 2020, ενώ

ακολουθούν, με εναλλαγές μεταξύ των ετών, το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο και το Πανεπιστήμιο Πατρών.

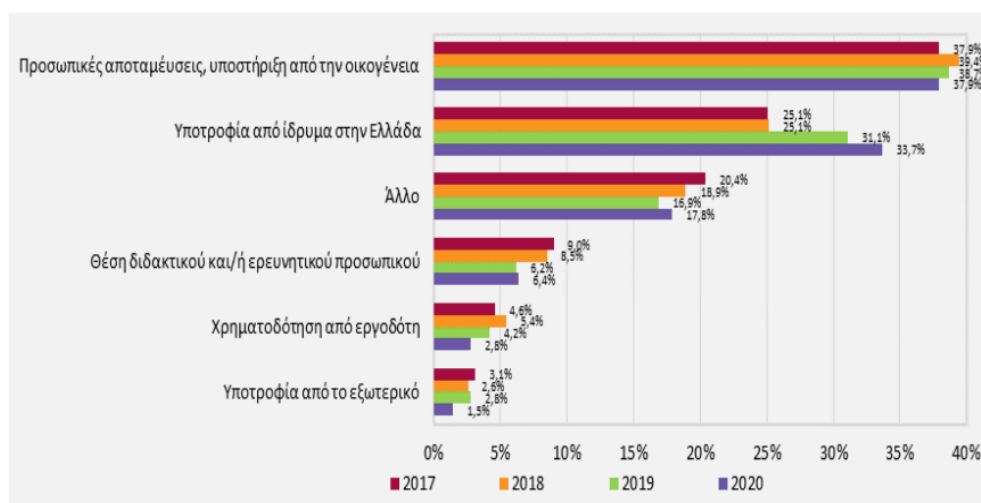
Τα κυριότερα επιστημονικά πεδία στα οποία απονέμονται οι διδακτορικές διατριβές της περιόδου 2017-2020 αφορούν στην Ιατρική και τις Επιστήμες, ακολουθούν οι Κοινωνικές Επιστήμες, οι Φυσικές Επιστήμες και με χαμηλότερα ποσοστά οι Ανθρωπιστικές Επιστήμες, οι Επιστήμες Μηχανικού και Τεχνολογία, οι Γεωπονικές Επιστήμες και οι Επιστήμες Μηχανικού και Τεχνολογίας.

Αναφορικά με την ηλικία των νέων διδασκόντων, η πλειοψηφία ανήκει διαχρονικά στην ηλικιακή ομάδα 35-44 ετών, ενώ ακολουθεί ηλικιακή ομάδα 25-34 έτη. Τα έτη 2017 και 2020 σημειώνονται τα υψηλότερα ποσοστά των ανδρών νέων διδασκόντων, το 2018 υπάρχει απόλυτη ισορροπία μεταξύ γυναικών και ανδρών, ενώ το 2019 οι γυναίκες σημειώνουν προβάδισμα με υψηλότερα ποσοστά.

Οι περισσότεροι από τους διδάκτορες ολοκλήρωσαν την διατριβή τους σε χρονικό διάστημα μεταξύ τεσσάρων και πέντε ετών.

Βασική πηγή χρηματοδότησης των σπουδών για τους Έλληνες διδάκτορες, το διάστημα 2017-2020, ήταν η υποστήριξη της οικογένειας και οι προσωπικές αποταμιεύσεις. Ωστόσο σημειώνεται μια αυξητική πορεία στη συνδρομή της υποτροφίας που παρέχεται προς τους διδάκτορες από ελληνικό ίδρυμα ως βασική πηγή χρηματοδότησης, ιδιαίτερα τα έτη 2019 και 2020, ως αποτέλεσμα της παροχής στοχευμένων υποτροφιών για την εκπόνηση διδακτορικής έρευνας από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών με χρηματοδότηση από το ΕΣΠΑ.

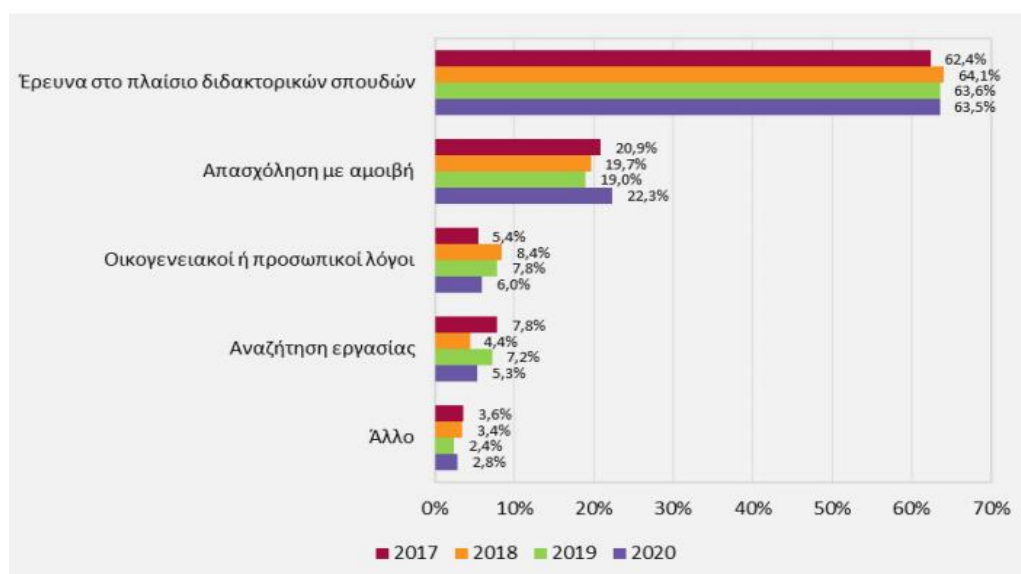
Γράφημα 1: Ποσοστιαία κατανομή νέων διδασκόντων, ανά κύρια πηγή χρηματοδότησης των σπουδών τους (2017-2020)

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία για τους διδάκτορες που αποφοίτησαν από τα ελληνικά ΑΕΙ το 2020, ΕΚΤ

Κατά τη διάρκεια των σπουδών τους οι διδάκτορες μετακινούνται στο εξωτερικό για λόγους που σχετίζονται με την διδακτορική έρευνα σημειώνοντας υψηλά ποσοστά που κυμαίνονται μεταξύ 64,1% (2018) και 63,6% (2019). Άλλοι λόγοι μετακίνησης των διδασκόντων εκτός Ελλάδας φαίνεται ότι είναι η απασχόληση με αμοιβή σε ποσοστό 20,9% (2017) έως 22,3% (2020), οικογενειακοί ή προσωπικοί λόγοι (ποσοστό 5,4-8,4%) και λόγω αναζήτησης εργασίας σε ποσοστό 7,8% το 2017 και 5,3% το 2020. Οι δημοφιλέστερες χώρες μετακίνησης το έτος 2020 ήταν το Ηνωμένο Βασίλειο (20,8%), η Γερμανία (19,6%) και οι ΗΠΑ (14,7%).

Γράφημα 2: Ποσοστιαία κατανομή νέων διδασκόντων που διέμειναν σε άλλη χώρα ανά σκοπό της παραμονής στο εξωτερικό (2017-2020)

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία για τους διδάκτορες που αποφοίτησαν από τα ελληνικά ΑΕΙ το 2020, ΕΚΤ

4.3 Επαγγελματικά χαρακτηριστικά Ελλήνων διδασκόντων

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωση (ΕΚΤ) σε συνεργασία με την Ερευνητική Μονάδα Περιφερειακής Ανάπτυξης και Πολιτικής (ΕΜΠΑΠ) του Πανεπιστημίου Μακεδονίας πραγματοποίησε έρευνα αναφορικά με την επιστημονική, επαγγελματική και γεωγραφική κινητικότητα των Ελλήνων διδασκόντων (ΕΚΤ 2021). Στην έρευνα συμμετείχαν διδάκτορες που απέκτησαν τον διδακτορικό τίτλο την περίοδο 1985-2018. Η έρευνα είχε σκοπό να καταγραφούν τα χαρακτηριστικά της επαγγελματικής σταδιοδρομίας των διδασκόντων συναρτήσει του επιστημονικού πεδίου, η συσχέτιση μεταξύ κινητικότητας και αγοράς εργασίας, οι παράγοντες που επηρέασαν τις αποφάσεις τους, πχ οικονομικοί, σχετικά με την γεωγραφική κινητικότητα για αναζήτηση εργασίας όπως η μετανάστευση στο εξωτερικό (διαρροή εγκεφάλων).

Στην παρούσα εργασία θα αναφερθούμε στα πορίσματα της έρευνας σε σχέση με την επιστημονική και επαγγελματική πορεία των Ελλήνων διδασκόντων.

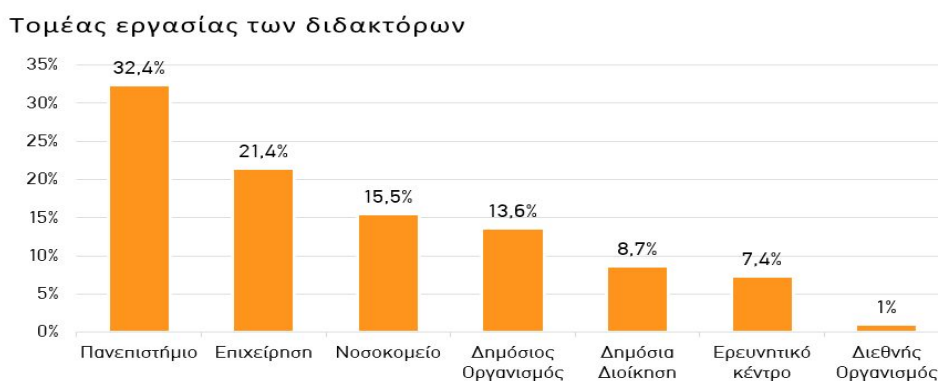
Από την έρευνα προέκυψε ότι οι Έλληνες διδάκτορες κατά κανόνα, ανεξάρτητα εάν ζουν στην Ελλάδα ή το εξωτερικό, διαθέτουν πολλούς τίτλους σπουδών: 10,4% έχουν

δεύτερο πτυχίο, κατέχουν δεύτερο μεταπτυχιακό τίτλο το 14,9%, ποσοστό 0,8% έχουν και δεύτερο διδακτορικό και ένα 11,2% έχει πραγματοποιήσει μεταδιδακτορική έρευνα. Το μεγαλύτερο ποσοστό 66,6% έχει αποκτήσει το διδακτορικό δίπλωμα μετά το 2011 ενώ το 29,3% τη δεκαετία 2001-2010.

Η πλειοψηφία με ποσοστό 97,2% έχουν αποκτήσει στην Ελλάδα το διδακτορικό τίτλο και ακολουθούν το Ηνωμένο Βασίλειο (1,3%), η Γαλλία (0,4%), οι ΗΠΑ (0,3%) και η Γερμανία (0,2%).

Οι διδάκτορες που συμμετείχαν στην έρευνα δήλωσαν ότι εργάζονται στον δημόσιο τομέα σε ποσοστό 66% και σε μικρότερο ποσοστό στον ιδιωτικό τομέα με 33,8%. Σημαντικό ποσοστό εργάζονται σε πανεπιστήμια (32,4%) ή ερευνητικά κέντρα (7,4%) και το 21,4% σε επιχειρήσεις.

Γράφημα 3: Υποκατηγορία τομέα εργασίας (δημόσιος και ιδιωτικός τομέας)

ΠΗΓΗ: Η γεωγραφική, επιστημονική και επαγγελματική κινητικότητα των ελλήνων διδασκόντων, ΕΚΤ

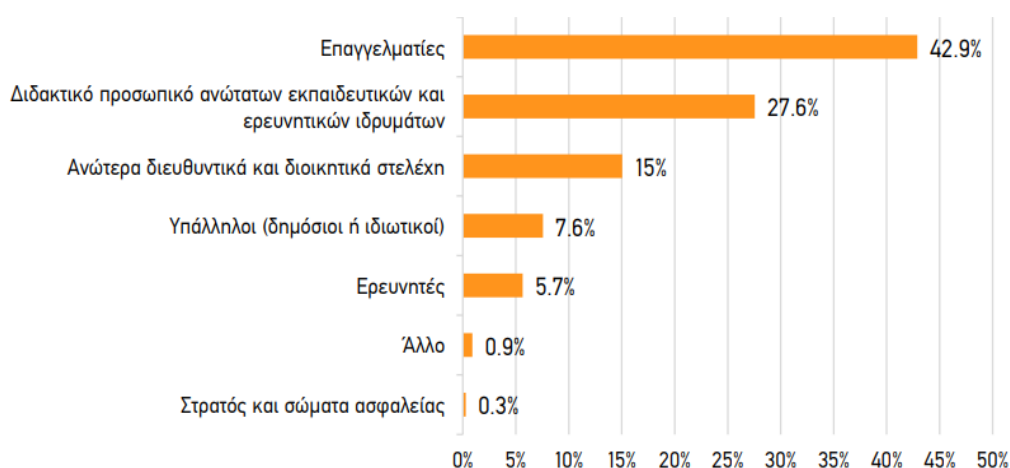
Ως προς τη γεωγραφική κινητικότητα των διδασκόντων, η έρευνα έδειξε ότι το 68,7% δεν εργάστηκαν ποτέ στο εξωτερικό αλλά ζουν και εργάζονται μόνιμα στην Ελλάδα, το 31,3% εργάστηκε στο εξωτερικό και το 14,8% εξακολουθούν να ζουν στο εξωτερικό (έως το 2020 που ολοκληρώθηκε η έρευνα).

Ειδικά στην κατηγορία των διδασκόντων που δεν εργάστηκαν ποτέ στο εξωτερικό αλλά ζουν και εργάζονται μόνιμα στην Ελλάδα, παρατηρούμε ότι στην πλειοψηφία τους κατοικούν και εργάζονται στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας δηλαδή στην Αθήνα (48,4%) και στη Θεσσαλονίκη (18,3%).

Εστιάζοντας στο καθεστώς εργασίας, το 85,4% των εργαζομένων διδασκόντων απασχολούνται με σχέση πλήρους απασχόλησης, σε ποσοστό 9,6% ως εργαζόμενοι μερικής απασχόλησης και με ποσοστό 3,5% ως ελεύθεροι επαγγελματίες.

Η επαγγελματική τους δραστηριότητα εντάσσεται στα πεδία του «Επαγγελματία» με ποσοστό 42.9%, του «Διδακτικό προσωπικό ανώτατων εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων» με 15%, του «Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη», σε ποσοστό 7,6% του «Υπάλληλοι (δημόσιοι ή ιδιωτικοί)» και ένα 5,7% στο πεδίο «Ερευνητές».

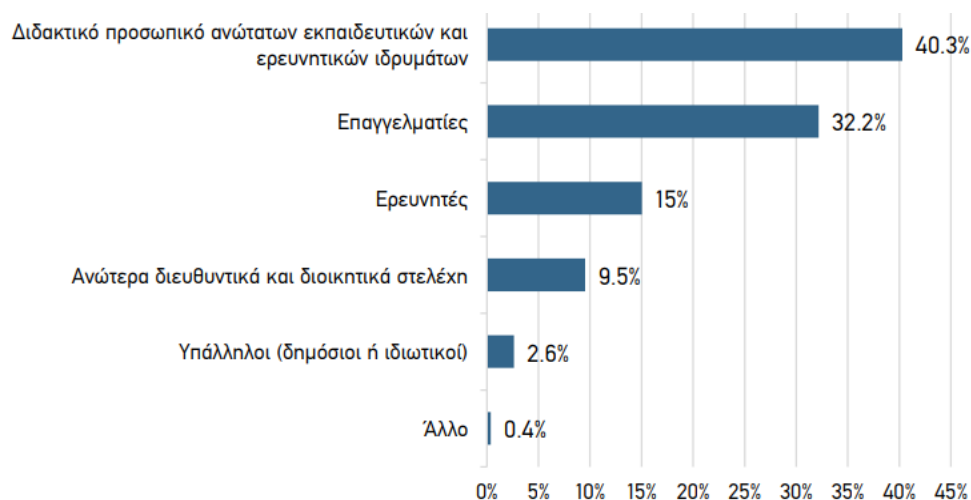
Γράφημα 4: Επαγγελματικό πεδίο των διδασκόντων που ζουν στην Ελλάδα

Πηγή: Η γεωγραφική, επιστημονική και επαγγελματική κινητικότητα των Ελλήνων διδασκόντων, ΕΚΤ

Αξίζει να σημειωθεί η αντίθεση που καταγράφεται αναφορικά με το επαγγελματικό πεδίο των διδασκόντων που ζουν στο εξωτερικό αφού το 40,3% δήλωσαν ότι εργάζονται ως «Διδακτικό προσωπικό ανώτατων εκπαιδευτικών και ερευνητικών ιδρυμάτων», το 32,2% ως «Επαγγελματίες», ως «Ερευνητές» το 15% και ως «Ανώτερα διευθυντικά και διοικητικά στελέχη» το 9,5%.

Γράφημα 5: Επαγγελματικό πεδίο των διδακτόρων που ζουν στο Εξωτερικό

Πηγή: Η γεωγραφική, επιστημονική και επαγγελματική κινητικότητα των Ελλήνων διδακτόρων, ΕΚΤ

Συνεχίζοντας με όσους ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα, θετική θεωρείται η κατοχή θέσης στην κατηγορία «Επιτελική/υψηλό κοινωνικό status» σε ποσοστό 38,5%, «λιγότερο επιτελική» σε ποσοστό 35,2% και ως «μη επιτελική» στο 26,3%.

Ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό που κυμαίνεται από 65,7% έως 83,6% δήλωσαν ευχαριστημένοι από τις συνθήκες εργασίας λόγω της θέσης ευθύνης που κατέχουν, το εργασιακό περιβάλλον, την κοινωνική αναγνώριση και την «εξασφάλιση» που νιώθουν από τη θέση εργασίας.

Αναφορικά με τις μισθολογικές απολαβές μόνο το 38,4% δηλώνει ευχαριστημένο καθώς το 68,5% αμείβεται με μικτό μισθό έως 2.000€

Η πλειοψηφία (άνω 70%) εργάζεται σε αντικείμενο συναφές με την επιστημονική ειδίκευση, την οποία θεωρούν ότι βοήθησε σημαντικά στην εύρεση εργασίας.

Η επαγγελματική σχέση των διδακτόρων που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα με το εξωτερικό αφορά σχέση συνεργασίας με τη μορφή επιστημονικής, ακαδημαϊκής ή ερευνητικής συνεργασίας κατά 57,7%, εμπορική ή εταιρική συνεργασία σε ποσοστό 23%, κατά 10% συνεργασία σε διεθνείς οργανισμούς και τέλος σε ποσοστό 4,1% ως καθηγητές πανεπιστημίου. Στο ερώτημα αν υπάρχει η πρόθεση μετακίνησης στο εξωτερικό η πλειοψηφία (82%) δίνει αρνητική απάντηση.

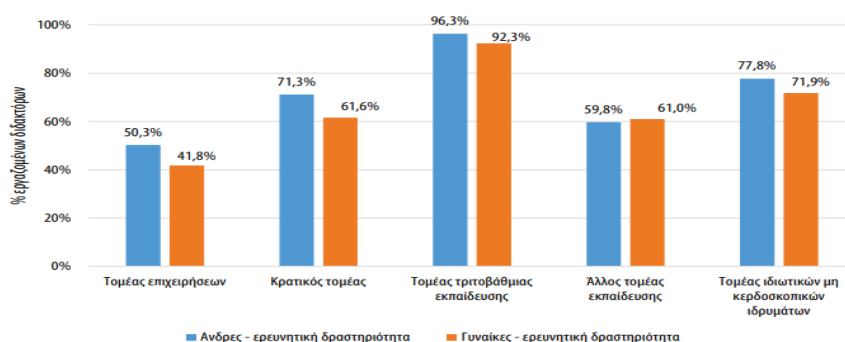
4.4 Ερευνητική δραστηριότητα διδασκόντων

Η πρώτη έρευνα που διεξήχθη από το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ) σχετικά με τη σταδιοδρομία των Ελλήνων διδασκόντων ήταν στα πλαίσια της παγκόσμιας έρευνας «International Survey on Careers of Doctorate Holders - CDH», την οποία πραγματοποίησε ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ). Στην έρευνα συμμετείχαν διδάκτορες που κατοικούσαν στην Ελλάδα το 2013, απέκτησαν το διδακτορικό τους τίτλο εντός της περιόδου 1990-2013 και τα αποτελέσματα δημοσιεύθηκαν στην έκδοση του ΕΚΤ το 2015 «Οι διδάκτορες στην Ελλάδα: σταδιοδρομία και κινητικότητα».

Το ποσοστό των εργαζομένων Ελλήνων διδασκόντων που απασχολούνται με ερευνητικές δραστηριότητες στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία ανέρχεται στο 81,1%. Το ποσοστό των διδασκόντων με ερευνητική δραστηριότητα ανά επιστημονικό πεδίο δεν διαφοροποιείται σημαντικά με το πεδίο «Φυσικές Επιστήμες» να συγκεντρώνει το υψηλότερο ποσοστό 85,3%, ενώ ακολουθούν τα πεδία «Γεωργικές Επιστήμες» με 84% και «Ιατρική και Επιστήμες Υγείας» με 83%.

Αξιοσημείωτη είναι η συμμετοχή σε ερευνητική δραστηριότητα στον τομέα της τριτοβάθμιας και μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης καταγράφοντας υψηλά ποσοστά συμμετοχής τόσο στους άνδρες (96%) όσο και στις γυναίκες (92,3%). Στην επόμενη θέση βρίσκεται ο τομέας ιδιωτικών μη κερδοσκοπικών ιδρυμάτων με επίσης υψηλά ποσοστά 77,8% και ακολουθεί ο κρατικός τομέας με ποσοστά συμμετοχής σε έρευνα που αγγίζει το 70%.

Γράφημα 6: Ποσοστό (%) εργαζομένων (μισθωτών και αυτοαπασχολούμενων) διδασκόντων με ερευνητική δραστηριότητα ανά τομέα και ανά φύλο

Πηγή: Οι διδάκτορες στην Ελλάδα: σταδιοδρομία και κινητικότητα, ΕΚΤ

4.5 Συμπεράσματα

Από τα στατιστικά ευρήματα των διαθέσιμων ερευνών που αφορούν στους Έλληνες διδάκτορες μπορούν να εξαχθούν ορισμένα χρήσιμα συμπεράσματα αναφορικά με τις συνθήκες σπουδών, απασχόλησης και έρευνας των διδασκόντων στην Ελλάδα. Αρχικά, γίνεται αντιληπτό ότι το συντριπτικό ποσοστό όσων ζουν μόνιμα στην Ελλάδα έχουν κάνει το διδακτορικό τους στην Ελλάδα πιθανότατα σε ένα από τα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας ή της Θεσσαλονίκης. Συχνότερο πεδίο σπουδών είναι η Ιατρική και οι Κοινωνικές Επιστήμες με τις γυναίκες να επιλέγουν σταθερά ανοδικά να κάνουν διδακτορικές σπουδές συγκριτικά με το παρελθόν. Η συνήθης διάρκεια ολοκλήρωσης του διδακτορικού την Ελλάδα είναι τα 4-5 έτη ενώ η επιλογή για διδακτορικές σπουδές αυξήθηκε σημαντικά από το 2011 και μετά, παρά το γεγονός ότι χρηματοδοτήθηκαν κατά κύριο λόγο από τους ίδιους τους διδάκτορες. Στον επαγγελματικό τομέα, η πλειοψηφία εργάζεται στο δημόσιο τομέα με θέση πλήρους απασχόλησης ως επαγγελματίες ενώ δηλώνουν ευχαριστημένοι από τις συνθήκες εργασίας, τον βαθμό συνάφειας της απασχόλησής τους με το αντικείμενο των σπουδών τους και το επιτελικό επίπεδο της θέσης απασχόλησης, αλλά όχι από το επίπεδο των αποδοχών..

Το επόμενο στοιχείο το οποίο προέκυψε από τις έρευνες και φάνηκε να παίζει σημαντικό ρόλο μεταξύ των ατόμων του χώρου, είναι η απασχόληση των διδασκόντων σε ερευνητικές θέσεις απασχόλησης είτε στο πλαίσιο ενός φορέα είτε σε εκείνο μίας ιδιωτικής επιχείρησης. Τέλος, αρκετά αυξημένα ποσοστά παρατηρήθηκαν ανάμεσα στους διδάκτορες που επέλεξαν να παραμείνουν στην θέση εργασίας τους για παρατεταμένα χρονικά διαστήματα δηλώνοντας μάλιστα ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από το αντικείμενο και τις συνθήκες εργασίας τους στον ιδιωτικό τομέα. Όλα τα προαναφερθέντα στοιχεία, συνηγορούν στην διαμόρφωση μίας βασικής λίστας παραγόντων που καθορίζουν τις επιλογές καριέρας των νέων διδασκόντων αλλά και τις ανάγκες που επιδιώκουν να ικανοποιήσουν μέσω της εργασίας τους, ένα θέμα που θα αναλυθεί εκτενέστερα στο επόμενο κεφάλαιο, με την χρήση πρωτογενών δεδομένων και διαγραμματικών απεικονίσεών τους.

Κεφάλαιο 5: Ανάλυση Ερωτηματολογίου

5.1 Μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα εργασία αποτελεί ένα μείγμα βιβλιογραφικής έρευνας αντίστοιχων προσπαθειών που παρουσιάστηκαν ανά τα χρόνια καθώς και στατιστικής ανάλυσης δεδομένων που εξήχθησαν από ειδικά διαμορφωμένο ερωτηματολόγιο.

Αρχικά έγινε αναζήτηση μέσω του διαδικτύου της βιβλιογραφίας τόσο ελληνικής όσο και ξενόγλωσσης. Μελετήθηκαν δεδομένα που προκύπτουν από το θεσμικό πλαίσιο σε διεθνές, ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο, οι επιμέρους πολιτικές και έγινε επισκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας.

Στα πλαίσια της εργασίας ακολουθήθηκε η δειγματοληπτική έρευνα, η οποία βασίστηκε σε δομημένο Google Form ερωτηματολόγιο το οποίο κατασκευάστηκε μετά τη μελέτη της βιβλιογραφίας που συγκεντρώθηκε και παρατίθεται στο Παράρτημα Α. Αποτελείται από δύο μέρη, το πρώτο μέρος αναφέρεται στα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων και το κύριο μέρος, αποτελείται από είκοσι ερωτήσεις, οι οποίες σχετίζονται απόλυτα με τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία τέθηκαν στην αρχή της έρευνας. Το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε κλειστές ερωτήσεις, πολλαπλής επιλογής, με απάντηση ναι/όχι και κάποιες ανοιχτές ερωτήσεις, ώστε οι συμμετέχοντες να απαντήσουν ελεύθερα και να επεκταθούν σχετικά με συγκεκριμένα ερωτήματα.

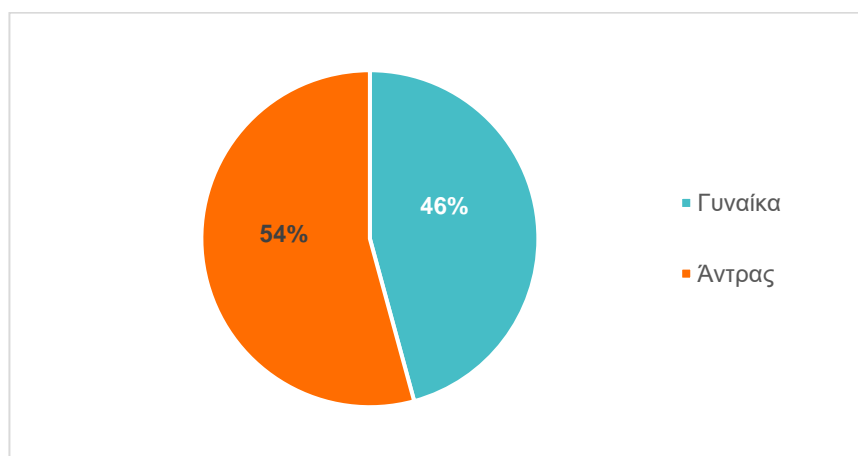
Κατ' εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Γενικού Κανονισμού Προστασίας Δεδομένων (GDPR – ΕΕ 2016/679) το ερωτηματολόγιο στάλθηκε σε Γραμματείες Τμημάτων του Πανεπιστημίου Πειραιώς ώστε να προωθηθεί στους διδάκτορες του κάθε τμήματος. Στάλθηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (email) σε υποψήφιους και ανακηρυγμένους διδάκτορες του Πανεπιστημίου Πειραιώς που ανήκουν στα εξής τμήματα:

1. Οικονομικής Επιστήμης
2. Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
3. Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων
4. Χρηματοοικονομικής και Τραπεζικής Διοικητικής
5. Στατιστικής και Ασφαλιστικής Επιστήμης

Η έρευνα διεξήχθη το διάστημα μεταξύ 19/12/2021 έως 10/1/2022, ανταποκρίθηκαν συνολικά 59 άτομα. Η ανάλυση των αποτελεσμάτων έγινε με τη χρήση του προγράμματος Microsoft Excel.

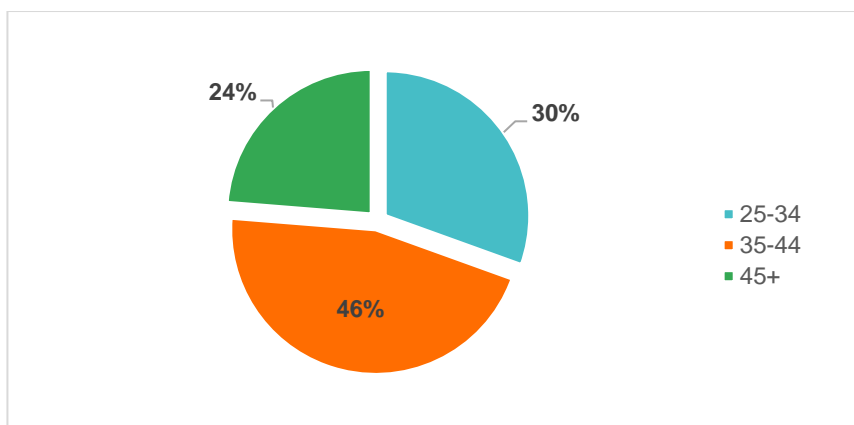
5.2 Ανάλυση αποτελεσμάτων

Ξεκινώντας την ανάλυση του ερωτηματολογίου που κλήθηκαν να συμπληρώσουν οι συμμετέχοντες στην πρωτογενή έρευνα, θα πρέπει να αναφερθούμε στα δημογραφικά χαρακτηριστικά τα οποία παρουσιάζει το δείγμα που χρησιμοποιήθηκε. Το φύλο των συμμετεχόντων παρουσιάζει σχεδόν ισομερισμένα ποσοστά και τις γυναίκες να αποτελούν το 46% ενώ οι άντρες αντίστοιχα το 54%.

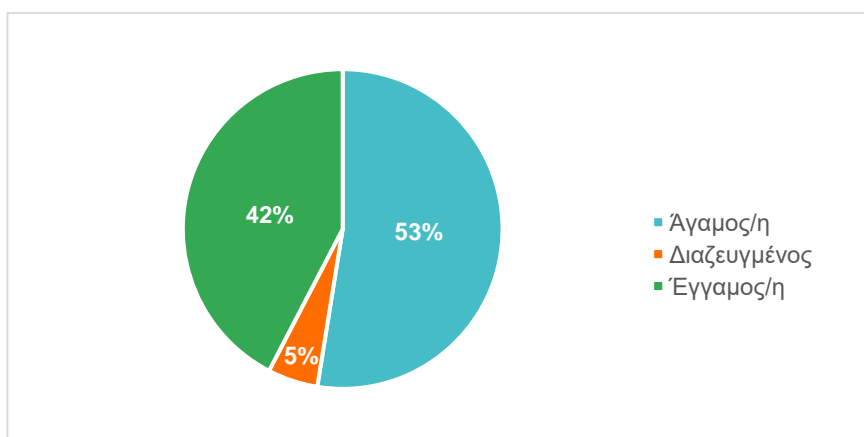
Διάγραμμα 1: Φύλο Συμμετεχόντων

Προκειμένου να διευκολυνθεί η διαδικασία συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, οι ηλικίες χωρίστηκαν σε τρεις ομάδες εκ των οποίων η 25-34 περιλαμβάνει 18 άτομα, η 35-44 27 άτομα και τέλος η 45+ 14 άτομα. Παρατηρείται λοιπόν υψηλή συγκέντρωση γύρω από την 3η και 4η δεκαετία της ζωής των ατόμων τα οποία επιλέγουν να ακολουθήσουν την πορεία προς την απόκτηση ενός διδακτορικού τίτλου.

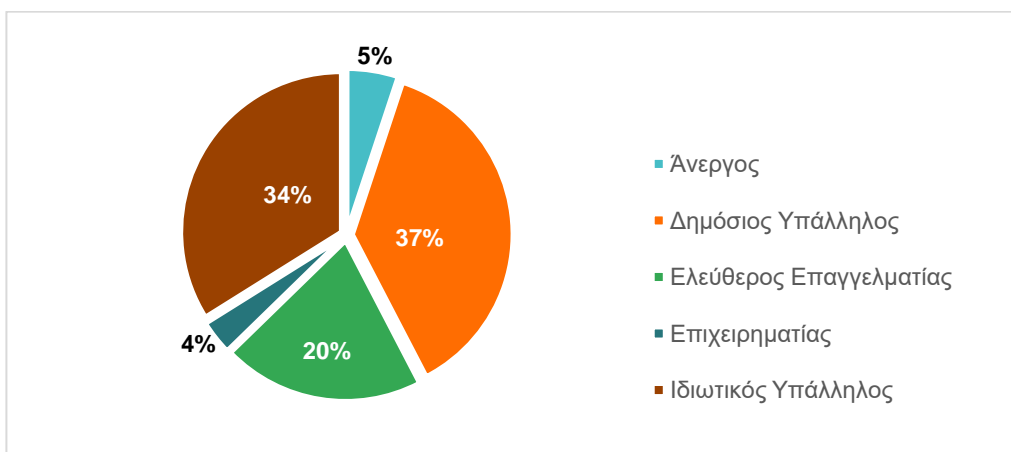
Διάγραμμα 1: Ηλικία Συμμετεχόντων

Για να κατανοήσουμε πληρέστερα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δείγματος, θα πρέπει να αναφερθούμε και στην οικογενειακή κατάσταση των συμμετεχόντων, όπου οι δύο κυριότερες κατηγορίες των άγαμων και των έγγαμων, με ποσοστά 42% και 53% αντίστοιχα, απαρτίζουν την μεγάλη πλειοψηφία ενώ οι διαζευγμένοι αποτελούν μόλις το 5% του δείγματος.

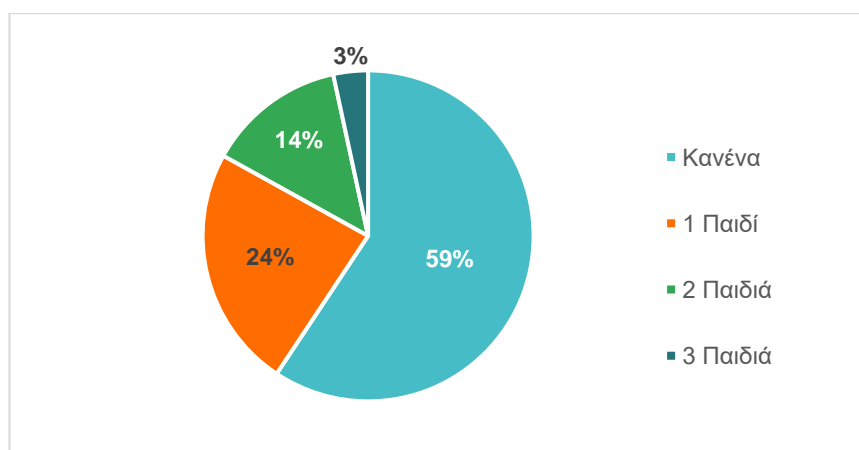
Διάγραμμα 2 : Οικογενειακή Κατάσταση

Περνώντας τώρα στον τομέα απασχόληση τους, παρατηρούμε την υπεροχή των δημοσίων υπαλλήλων με 37% ενώ ακολουθούν οι ιδιωτικοί υπάλληλοι με 34% και οι ελεύθεροι επαγγελματίες με 20%. Θα μπορούσε λοιπόν να παρατηρηθεί μία σχετικά αυξημένη τάση των υπαλλήλων του δημοσίου τομέα προς την διδακτορική εκπαίδευση, λαμβάνοντας πάντα υπόψιν την ιδιότητα των δημοσίων υπαλλήλων που έχουν και οι ήδη υπάρχοντες διδάκτορες και ερευνητές που απασχολούνται σε ακαδημαϊκά ιδρύματα και άλλους φορείς.

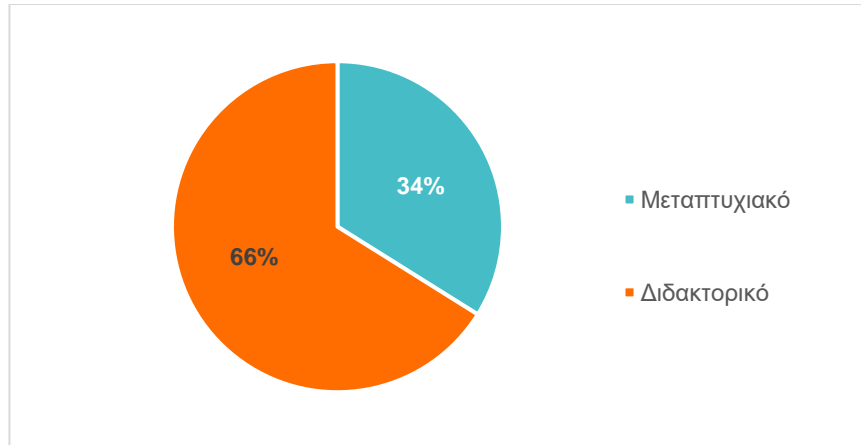
Διάγραμμα 2: Εργασιακή Κατάσταση

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει και ο αριθμός των τέκνων που έχουν οι συμμετέχοντες, με την μεγαλύτερη συγκέντρωση να υπάρχει στην απάντηση «Κανένα» και «Ένα» με ποσοστά 59% και 24% αντίστοιχα.

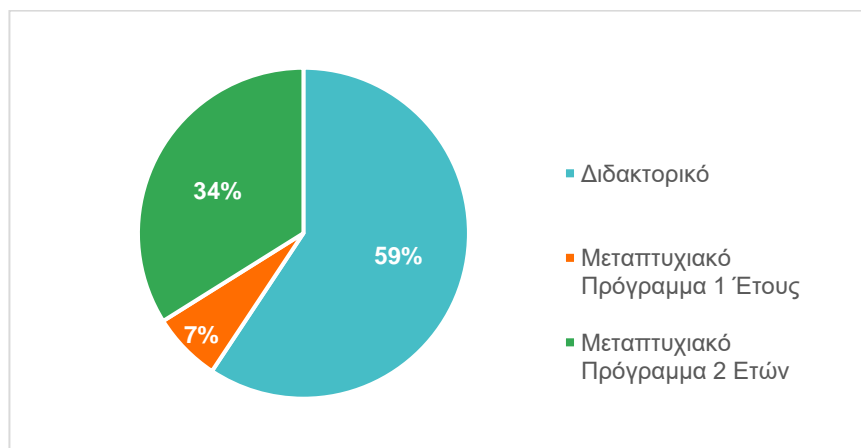
Διάγραμμα 3: Αριθμός Παιδιών

Σημαντικός είναι και ο διαχωρισμός των ατόμων σε υποψήφιους διδάκτορες και εκείνους που έχουν ολοκληρώσει τις σπουδές τους σε αυτό το επίπεδο. Το 66% των συμμετεχόντων είναι ανακηρυχθέντες διδάκτορες ενώ το 34% είναι υποψήφιοι διδάκτορες που έχουν ολοκληρώσει τις μεταπτυχιακές σπουδές και συνεχίζουν σε διδακτορικό επίπεδο.

Διάγραμμα 4: Μορφωτικό Επίπεδο

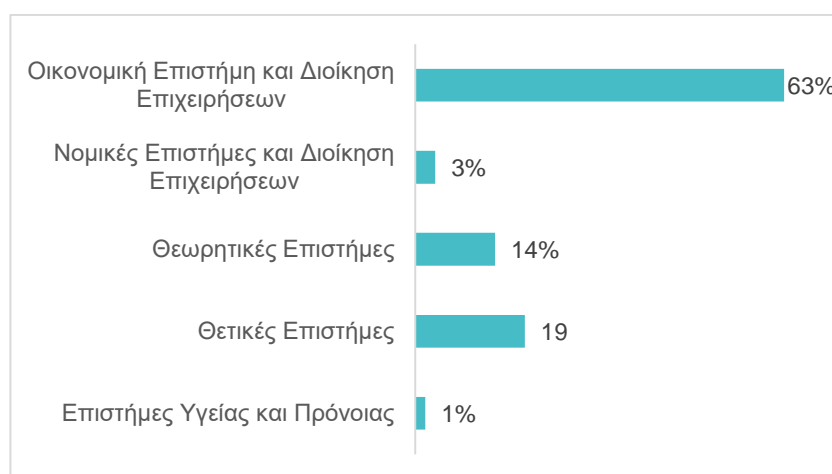
Το γεγονός ότι τα περισσότερα μεταπτυχιακά προγράμματα που παρέχονται μέσω των δημόσιων Ελληνικών Πανεπιστημίων έχουν διάρκεια τριών ή τεσσάρων εξαμήνων, εκτός από ορισμένα που διαρκούν δύο εξάμηνα, προδιαθέτει ότι τα ευρήματα που παρουσιάζονται παρακάτω αναμένεται να αντικατοπτρίζουν σε μεγάλο βαθμό την χώρα πραγματοποίησης των μεταπτυχιακών σπουδών που δήλωσαν οι συμμετέχοντες. Σε αρκετές χώρες της Ευρώπης, η διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών περιορίζεται σε 2 ή 3 εξάμηνα.

Διάγραμμα 5: Το υψηλότερο επίπεδο σπουδών που έχει ολοκληρωθεί

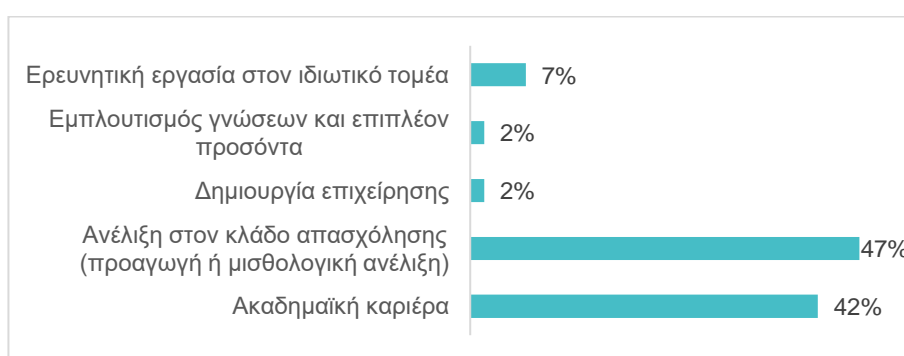
Περίπου το 99% των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα ολοκλήρωσαν το προπτυχιακό τους στην Ελλάδα ενώ οι 52 από τους συνολικά 59 πραγματοποίησαν και το μεταπτυχιακό τους σε αυτή. Ο τύπος κατοικίας της συντριπτικής πλειοψηφίας των ατόμων είναι η Αθήνα. Στην συνέχεια φαίνεται οι κατανομή των ατόμων βάσει

του τομέα των σπουδών τους. Παρουσιάζεται μία ξεκάθαρη τάση του δείγματος προς τις οικονομικές και τις θετικές επιστήμες, με 48 άτομα να εντάσσονται σε αυτές.

Διάγραμμα 6: Τομέας Σπουδών

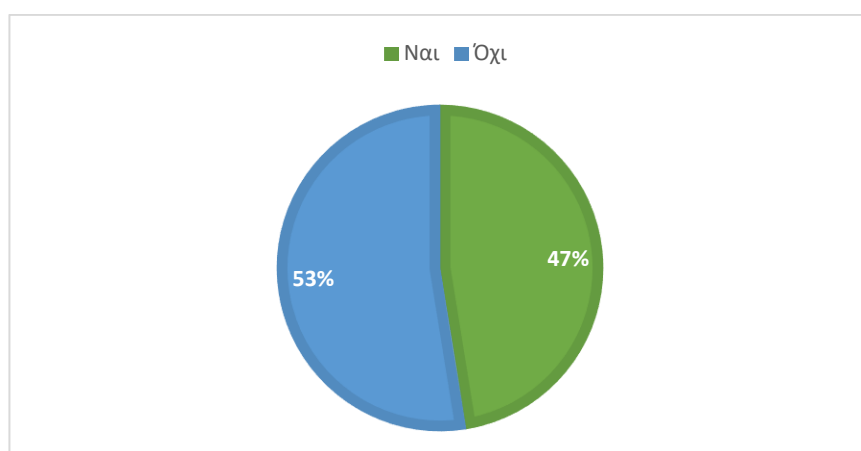
Μία από τις σημαντικότερες ερωτήσεις της έρευνας είναι οι προσδοκίες των ατόμων από την απόκτηση του διδακτορικού τους διπλώματος, με τους 28 να δηλώνουν την ανέλιξη στην ήδη υπάρχουσα θέση εργασίας που κατέχουν, μέσω προαγωγών και μισθολογικών αυξήσεων ενώ 25 άτομα θεωρούν ότι το διδακτορικό θα τους οδηγήσει στην πραγματοποίηση ακαδημαϊκής καριέρας. Τα στοιχεία αυτά καταδεικνύουν την πρόθεση των ατόμων να διεκδικήσουν μία θέση σε κάποιο δημόσιο εκπαιδευτικό ίδρυμα ή οργανισμό αλλά και την επιθυμία τους να αναβαθμιστούν εργασιακά μέσω της επιλογής τους αυτή.

Διάγραμμα 7: Προσδοκίες από την Απόκτηση του Διδακτορικού Διπλώματος

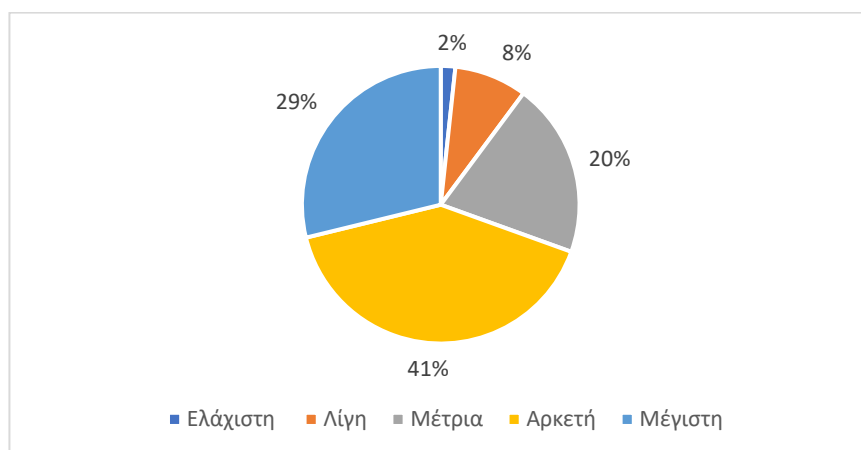
Παράλληλα, η ερώτηση αναφορικά με τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν ή αντιμετωπίζουν κατά την διάρκεια των διδακτορικών τους σπουδών, δεν είναι σε

θέση να δείξει με ακρίβεια την κατάσταση που επικρατεί στα προγράμματα αυτά, αφού οι διαφορές ανάμεσα στις δύο απαντήσεις είναι ελάχιστες.

Διάγραμμα 8: Αντιμετώπιση Δυσκολιών κατά την Φοίτηση

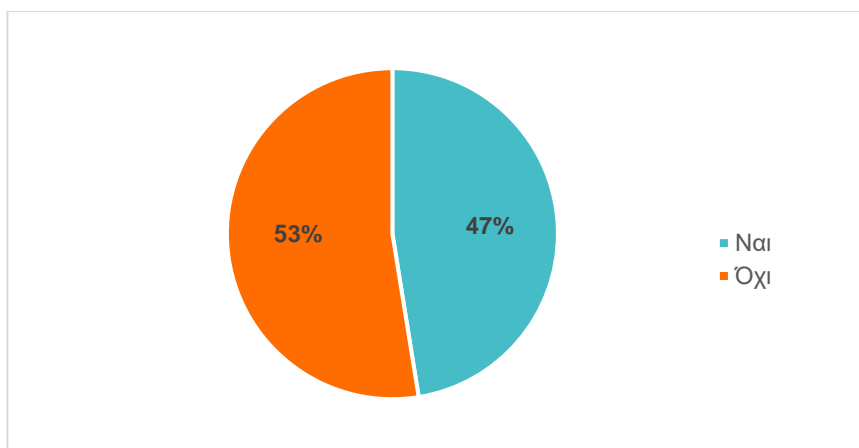
Καλύτερες πληροφορίες μπορούμε να αντλήσουμε από την ερώτηση σχετικά με την υποστήριξη που έλαβαν οι σπουδαστές από το εκπαιδευτικό προσωπικό, με 41 άτομα να μένουν ικανοποιημένα και 12 να είναι σχετικά ουδέτερα, αφήνοντας τους δυσαρεστημένους μόλις στα 6 άτομα.

Διάγραμμα 9: Υποστήριξη από Εκπαιδευτικό Προσωπικό

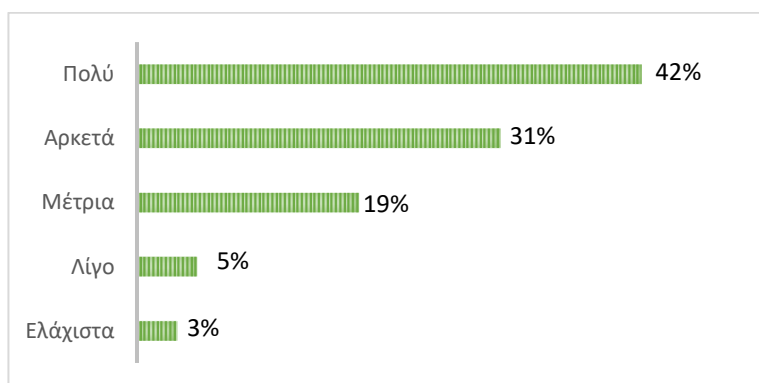
Τα κόστη της εκπαίδευσης στο επίπεδο που αναφέρεται η έρευνα δεν δίνουν ιδιαίτερες πληροφορίες καθώς για άλλη μία φορά τα άτομα είναι σχεδόν ίδια και στις δύο απαντήσεις.

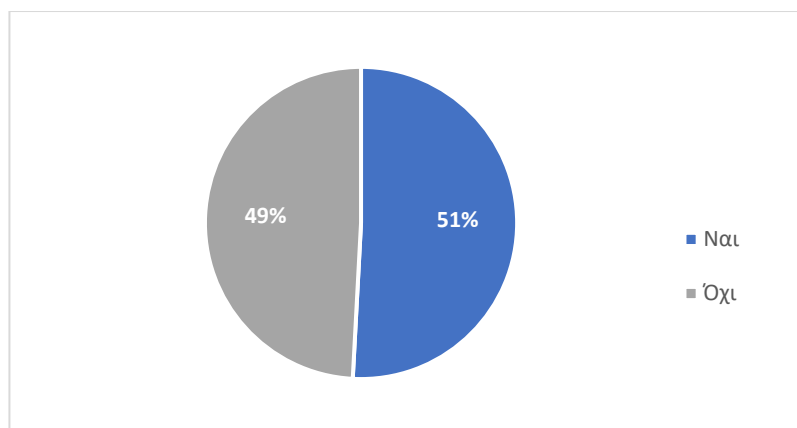
Διάγραμμα 10: Τα Κόστη που αφορούν την Εκπαίδευση είναι υψηλά

Ακολουθεί η ερώτηση αναφορικά με τον βαθμό στον οποίο συνεισφέρουν οι διδακτορικές σπουδές στην εύρεση επιθυμητής θέσης απασχόλησης, με τους περισσότερους συμμετέχοντες να απαντούν θετικά.

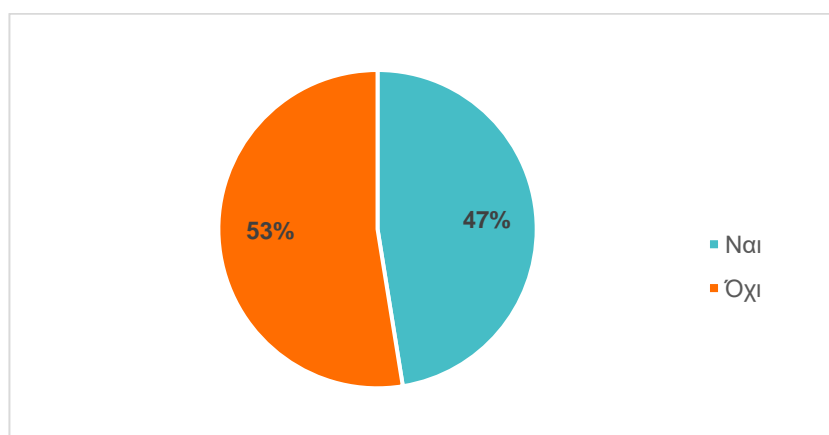
Διάγραμμα 11: Βαθμός Συνεισφοράς Σπουδών στην Εύρεση Επιθυμητής Θέσης Εργασίας

Οι απολαβές των νέων διδακτόρων δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη ομοιομορφία μετά την ολοκλήρωση των σπουδών καθώς τα μισά άτομα ήταν θετικά ενώ τα υπόλοιπα όχι.

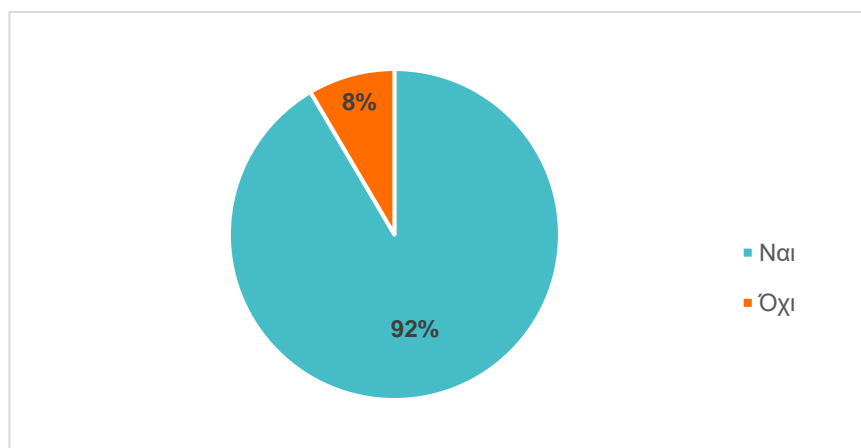
Διάγραμμα 12: Διαφορά στις Απολαβές με την Ολοκλήρωση του Διδακτορικού

Την ίδια εικόνα παρουσιάζουν οι απαντήσεις σχετικά με την απασχόληση σε θέσεις έρευνας Ακαδημαϊκών ιδρυμάτων και λοιπών φορέων αφού τα άτομα είναι σχεδόν ισομερισμένα.

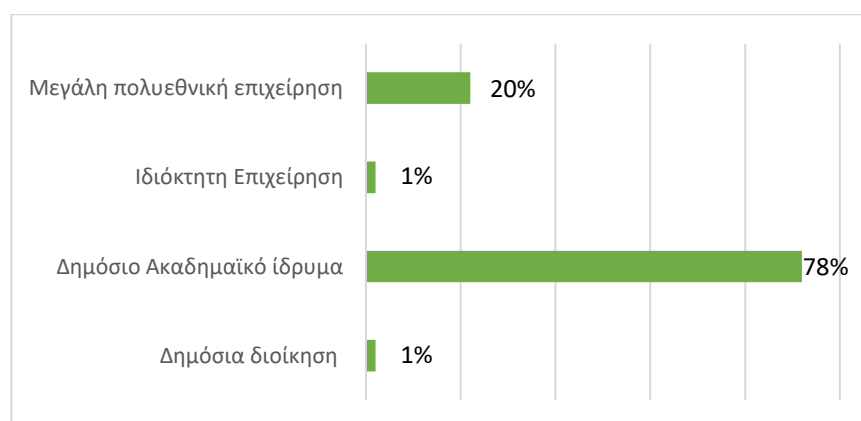
Διάγραμμα 13: Απασχόληση σε Θέση Έρευνας Ακαδημαϊκού Ιδρύματος ή Άλλου Οργανισμού

Από την άλλη, το ενδιαφέρον για πραγματοποίηση έρευνας είναι ιδιαίτερα υψηλό, με το 92% των συμμετεχόντων να απαντάει θετικά.

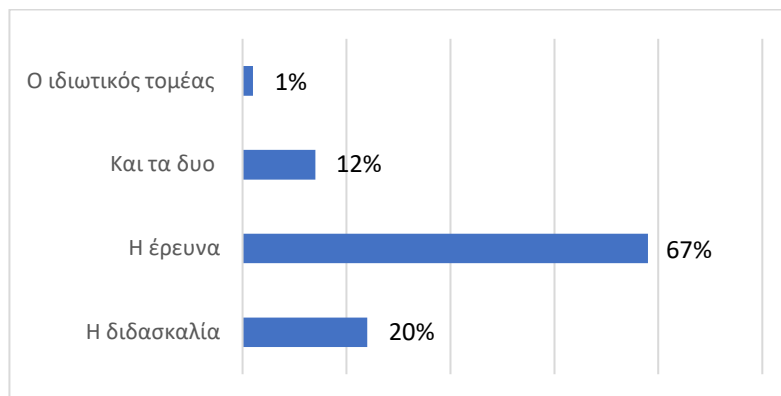
Διάγραμμα 14: Ενδιαφέρον για την Πραγματοποίηση Έρευνας στο Αντικείμενο Σπουδών

Σε αντιστοιχία με την προαναφερθείσα ερώτηση, η μεγάλη πλειοψηφία των ατόμων σε ποσοστό 78% δηλώνει ότι επιθυμεί να απασχοληθεί σε κάποιο δημόσιο Ακαδημαϊκό ίδρυμα, με την επόμενη επιλογή να είναι οι μεγάλες πολυεθνικές επιχειρήσεις με ποσοστό 20%.

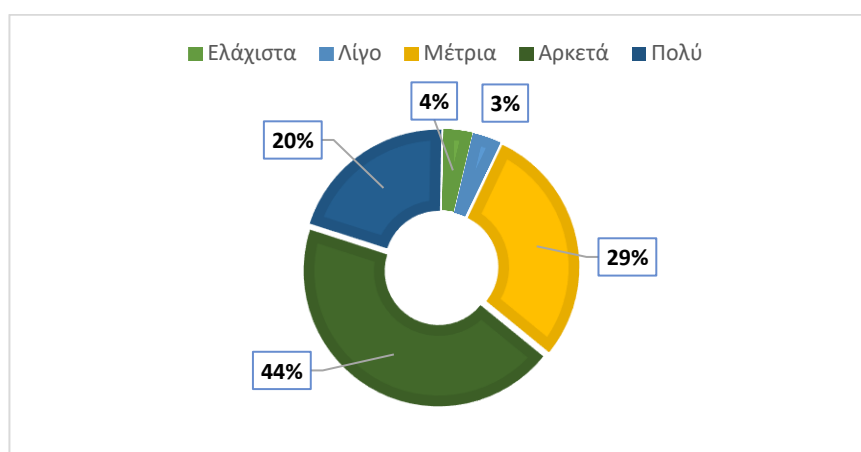
Διάγραμμα 15: Ενδιαφέρον Μελλοντικής Απασχόλησης

Δεν εμφανίζεται κάποια ιδιαίτερη αλλαγή και στην ελκυστικότερη πορεία για έναν νέο διδάκτορα, με τις περισσότερες απαντήσεις να συγκεντρώνονται στην έρευνα και την διδασκαλία.

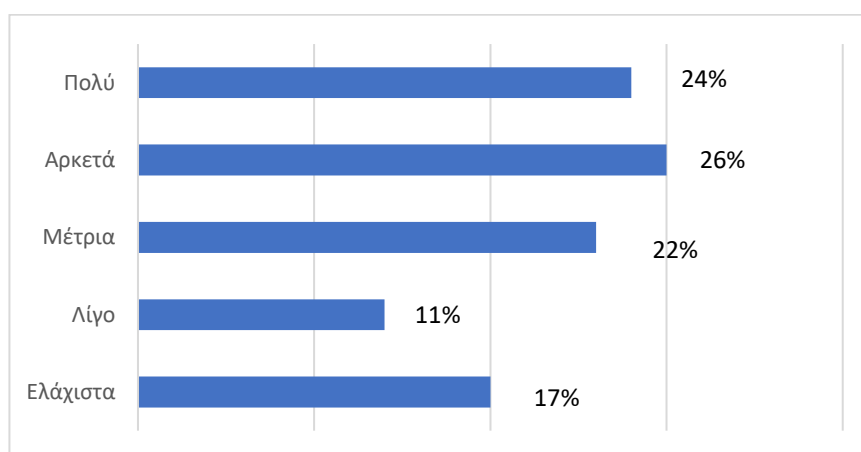
Διάγραμμα 18: Περισσότερο Ελκυστική Πορεία για έναν Διδάκτορα

Ξεκάθαρη είναι και η εικόνα που δημιουργούν οι απαντήσεις αναφορικά με το επίπεδο των σπουδών και την εύρεση εργασίας στον επιθυμητό κλάδο απασχόλησης, με τους περισσότερους συμμετέχοντες να θεωρούν ότι υπάρχει άρρηκτη σύνδεση μεταξύ τους.

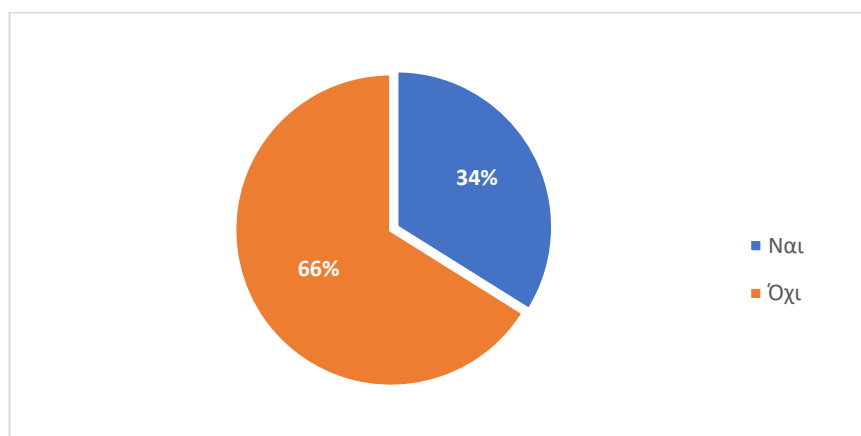
Διάγραμμα 19: Η Εύρεση Εργασίας στον Τομέα Σπουδών Εξαρτάται από το Επίπεδο τους

Στην συνέχεια, οι απαντήσεις που δόθηκαν σχετικά με το εάν οι τρέχουσες συνθήκες της οικονομίας και της αγοράς εργασίας συνεισφέρουν ενεργά στην επιλογή των ατόμων να συνεχίσουν την ακαδημαϊκή τους πορεία σε διδακτορικό επίπεδο, παρουσιάζουν αρκετή ομοιομορφία δυσκολεύοντας την εξαγωγή των αντίστοιχων συμπερασμάτων.

Διάγραμμα 20: Η Επιλογή της Απόκτησης Διδακτορικού Συναρτήσεως των Τρεχουσών Συνθηκών στην Αγορά Εργασίας και την Οικονομία

Η τελευταία ερώτηση αφορά την επιθυμία των ατόμων να αναζητήσουν το μέλλον τους ως νέοι διδάκτορες στο εξωτερικό, με τα 2/3 περίπου των απαντήσεων να συγκεντρώνονται στο «όχι», φανερώνοντας μία αρκετά ξεκάθαρη επιθυμία των ατόμων να παραμείνουν και να εργαστούν στην Ελλάδα.

Διάγραμμα 21: Αναζήτηση Εργασίας στο Εξωτερικό ως Νέος Διδάκτορας

Κεφάλαιο 6: Τελικά Συμπεράσματα

Το τελευταίο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας έχει ως στόχο να συνοψίσει τα βασικά συμπεράσματα που εξήχθησαν τόσο από την βιβλιογραφική έρευνα όσο και από την μελέτη των πρωτογενών δεδομένων που προέκυψαν από την συμπλήρωση του ειδικού ερωτηματολογίου. Τα συμπεράσματα αυτά αφορούν την κατάσταση αναφορικά με τις διδακτορικές σπουδές σε παγκόσμιο επίπεδο, τις συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι υποψήφιοι διδάκτορες, τις προσδοκίες που έχουν αλλά και τα πραγματικά αποτελέσματα των διδακτορικών σπουδών στα εισοδήματα και την καριέρα τους. Παράλληλα, έγινε και αναφορά στα αντίστοιχα μεγέθη της ελληνικής αγοράς, στοχεύοντας στην απεικόνιση των προβλημάτων καθώς και των ευκαιριών που υπάρχουν σήμερα για έναν νέο διδάκτορα.

Μία αρκετά σημαντική διαπίστωση που πραγματοποιήθηκε στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας αφορά την δημιουργία, την εδραίωση και την άνθηση των διδακτορικών προγραμμάτων σε παγκόσμιο επίπεδο. Φάνηκε σε εκείνο το σημείο ότι η εξέλιξη των οικονομιών και οι μορφές που υιοθετήθηκαν από το εκάστοτε κράτος έπαιξαν διαχρονικά ένα πολύ μεγάλο ρόλο στην αντίστοιχη ζήτηση των ατόμων για συνέχιση των σπουδών τους σε διδακτορικό επίπεδο. Για τον λόγο αυτό, τα κράτη με αυξημένη παραγωγή τεχνολογικών προϊόντων παρουσίασαν αυξημένους αριθμούς νέων διδασκόντων με στόχο την κάλυψη των αναγκών τους σε υψηλή εξειδίκευση γύρω από την έρευνα και την παραγωγή καινοτομιών.

Από την αντίθετη πλευρά, εκείνα τα κράτη που ανέλαβαν κυρίως την διαχείριση των προϊόντων και την εμπορική τους αξιοποίηση, φάνηκε να αναπτύσσουν αυξημένα ποσοστά αποφοίτων σε οικονομικές σπουδές και μεταπτυχιακά προγράμματα διοίκησης επιχειρήσεων. Υπό το πρίσμα λοιπόν αυτών των ευρημάτων, κρίνεται σκόπιμο το κάθε άτομο να συνυπολογίσει στην επιλογή για την συνέχιση ή όχι των σπουδών του και την κατεύθυνση της οικονομίας της χώρας που θα επιλέξει για να ζήσει και να εργαστεί.

Παράλληλα, η επιλογή της χώρας πραγματοποίησης των διδακτορικών σπουδών μπορεί και εκείνη να παίζει καθοριστικό ρόλο στον τομέα απορρόφησης των αποφοίτων. Πέρα από χώρες που χαρακτηρίζονται ως κοιτίδες εκπαιδευτικής

δραστηριότητας και εξειδίκευσης όπως το Ηνωμένο Βασίλειο, οι οποίες ουσιαστικά παράγουν αποφοίτους για την κάλυψη παγκόσμιων αναγκών χωρίς μεγάλα ποσοστά πραγματικής ενσωμάτωσής τους στην τοπική αγορά εργασίας, καταγράφεται η ισχύουσα πρακτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση στην οποία αν και έχει διαμορφωθεί κοινό πλαίσιο και αρχές που διέπουν πλέον και τις διδακτορικές σπουδές, υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις που ακολουθούνται από τις διάφορες χώρες που ανήκουν στον διαμορφωμένο Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο Εκπαίδευσης.. Ένα ενδιαφέρον παράδειγμα υπερμεγέθους ανάπτυξης των διδακτορικών σπουδών έναντι της ζήτησης της αγοράς και του συνολικού πληθυσμού μπορεί να παρατηρηθεί και στις ΗΠΑ, οι οποίες όμως αποτελούν και εκείνες ως ένα βαθμό ένα παγκόσμιο κέντρο διαχείρισης της γνώσης αλλά και παραγωγής εξειδικευμένων επιστημόνων για την κάλυψη των αναγκών που παρουσιάζουν μικρότερα κράτη.

Δεν θα μπορούσε λοιπόν να εξαχθεί ένα ασφαλές συμπέρασμα χωρίς να υπάρξει συγκεκριμένη μελέτη των συνθηκών που επικρατούν εντός μίας αυστηρά καθορισμένης γεωγραφικής περιοχής. Για τον λόγο αυτό, η βιβλιογραφική μελέτη του ζητήματος επεκτάθηκε στοχευμένα στον Ελλαδικό χώρο θέλοντας να περιγραφούν οι συνθήκες που επικρατούν τόσο στα Ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας όσο και στην αντίστοιχη αγορά εργασίας που καλούνται να καλύψουν οι απόφοιτοί τους.

Το κομμάτι της βιβλιογραφικής έρευνας που παρουσιάστηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας υιοθετεί διάφορα στατιστικά μέτρα και τα ποσοστά που καταγράφηκαν από σχετικά πρόσφατη μελέτη του ζητήματος προκειμένου να περιγράψει τις συνθήκες σπουδών και εργασίας των νέων διδασκόντων, την επαγγελματική σταδιοδρομία τους καθώς και την άποψή τους αναφορικά με τις αρμοδιότητες που έχουν αναλάβει, τον μισθό και τις μελλοντικές προοπτικές που έχουν. Από εκείνο το κομμάτι, φαίνεται ότι οι Έλληνες διδάκτορες απασχολούνται σε μεγάλο βαθμό με καθεστώς πλήρους απασχόλησης, σε αντικείμενα που σχετίζονται άμεσα με το ακαδημαϊκό τους υπόβαθρο και αντλούν αυξημένη ικανοποίηση από την εργασία τους αλλά και τον κοινωνικό αντίκτυπο που εκείνη δημιουργεί. Το μεγαλύτερο πρόβλημα εντοπίζεται στους μισθούς και τα πλεονεκτήματα τα οποία απολαμβάνουν, με την μεγάλη πλειοψηφία να τα θεωρεί

αρκετά χαμηλά σε σύγκριση με τις ευθύνες και τα χρόνια προσπαθειών που τους οδήγησαν στο σημείο το οποίο βρίσκονται.

Για να καταστεί δυνατή η πληρέστερη παρουσίαση όλων εκείνων των ζητημάτων που αφορούν τις διδακτορικές σπουδές στην Ελλάδα σήμερα, δημιουργήθηκε ένα στοχευμένο ερωτηματολόγιο το οποίο στη συνέχεια διανεμήθηκε σε υποψήφιους και νέους διδάκτορες. Από τις απαντήσεις που καταγράφηκαν, δημιουργήθηκαν ορισμένα διαγράμματα μέσω των οποίων κατέστη δυνατή η αξιολόγηση της συγκεκριμένης επιλογής των ατόμων είτε για την ολοκλήρωση της εξειδίκευσης τους είτε για την εξασφάλιση συγκεκριμένων θέσεων εργασίας. Ο σχολιασμός που πραγματοποιήθηκε νωρίτερα στο κάθε διάγραμμα ξεχωριστά, είναι ικανός να δημιουργήσει μία αρκετά σαφή εικόνα αναφορικά με την κατάσταση που επικρατεί στα ακαδημαϊκά ιδρύματα αλλά και την αγορά εργασίας, εντοπίζοντας τις όποιες παθογένειες και προσδιορίζοντας τις κυριότερες προσδοκίες των ατόμων από αυτή τους την επιλογή.

Στην προσπάθεια προσδιορισμού των χαρακτηριστικών του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε κατά την πρωτογενή έρευνα της παρούσας εργασίας, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα περισσότερα άτομα που συμμετείχαν έχουν ολοκληρώσει τις προπτυχιακές σπουδές τους εντός Ελλάδος ενώ στην πλειοψηφία τους έχουν λάβει το μεταπτυχιακό τους δίπλωμα από κάποιο αντίστοιχο διετές πρόγραμμα που παρέχεται από τα Ελληνικά ανώτατα ακαδημαϊκά ιδρύματα. Επίσης, οι περισσότεροι συμμετέχοντες έχουν εξειδικευτεί σε κάποιο κλάδο των οικονομικών ή των θετικών επιστημών, δίνοντας ξεκάθαρο στίγμα απέναντι στην πρακτική εξειδίκευση και την επιλογή σπουδών.

Οι απαντήσεις που καταγράφηκαν στον λόγο πραγματοποίησης των διδακτορικών σπουδών παρέχουν επίσης μία σημαντική πληροφορία αναφορικά με την διαφορά των προσδοκιών των ατόμων και των πραγματικών μεγεθών στην μετέπειτα σταδιοδρομία τους. Η μεγάλη πλειοψηφία επιδιώκει την απασχόληση σε θέσεις διδασκαλίας σε ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας ενώ οι υπόλοιποι δηλώνουν ότι επιθυμούν να αναβαθμίσουν τον ρόλο τους στις εταιρείες που εργάζονται ήδη. Οι αριθμοί αυτοί θα πρέπει να συγκριθούν άμεσα με τις αντίστοιχες ευκαιρίες για ακαδημαϊκή σταδιοδρομία που παρουσιάζονται εντός Ελλάδος προκειμένου να

φανεί το ποσοστό που εν τέλει θα επιτύχει τους στόχους του και θα καταφέρει να απασχοληθεί σε έναν αρκετά περιορισμένο τομέα τόσο από πλευράς θέσεων όσο και από πλευράς διαθέσιμων οικονομικών πόρων.

Οι απαντήσεις που δόθηκαν από το δείγμα αναφορικά με τις δυσκολίες και τα κόστη στα οποία κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν κατά την διάρκεια των σπουδών τους σε διδακτορικό επίπεδο, φαίνεται να αποκλίνουν σημαντικά από τα αντίστοιχα στοιχεία των χωρών που λειτουργούν ως κέντρα παραγωγής διδακτόρων. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει ενδεχομένως τις διαφορές ανάμεσα στην αντίστοιχη προσφορά και την ζήτηση των θέσεων καθώς και στις μελλοντικές προοπτικές των νέων διδακτόρων. Οι διαφορές στις συνθήκες φοίτησης αλλά και στις προοπτικές απασχόλησης φαίνονται επίσης και από τις οικονομικές απολαβές που δεν παρουσιάζουν τεράστιες διαφορές ακόμη και μετά την ολοκλήρωση ενός διδακτορικού προγράμματος, με το μεγάλο πλεονέκτημα των αποφοίτων να εντοπίζεται στην δυνατότητά τους να απασχοληθούν στον τομέα της εξειδίκευσής τους.

Το μεγάλο πρόβλημα που υπάρχει στην αγορά εργασίας των νέων διδακτόρων αφορά κυρίως την επιθυμία της πλειοψηφίας να ζήσει και να εργαστεί στην Ελλάδα ενώ παράλληλα να απασχοληθεί σε θέσεις έρευνας και διδασκαλίας των εγχώριων Ακαδημαϊκών ιδρυμάτων. Το πρόβλημα αυτό έγκειται στην περιορισμένη ζήτηση των συγκεκριμένων θέσεων και την σχετικά μικρή διαθεσιμότητα σε πόρους, η οποία οδηγεί αναπόφευκτα στην συρρίκνωση του συγκεκριμένου κλάδου και την δυσκολία εισαγωγής σε αυτόν.

Οι τελευταίες ερωτήσεις που απαντήθηκαν παρουσιάζουν μία σχετική απόκλιση από την εικόνα που είχε δημιουργηθεί προηγουμένως, γεγονός που δικαιολογείται αρκετές φορές από τον προσωπικό χαρακτήρα που έχουν τέτοιου είδους έρευνες. Παρά την ανωνυμία των απαντήσεων, τα άτομα που συμμετέχουν στην συμπλήρωση ενός ερωτηματολογίου συχνά απαντούν αγνοώντας αυτή την παράμετρο, οδηγώντας στην εμφάνιση μη συμβατών στοιχείων σε σχέση με την γενικότερη εικόνα που έχουν τα ίδια δημιουργήσει προηγουμένως. Βάσει αυτού του φαινομένου και υπό το πρίσμα της υπεράσπισης της επιλογής τους στην συνέχιση των σπουδών σε διδακτορικό επίπεδο, τα αποτελέσματα δίνουν αντικρουόμενα σήματα, με το δείγμα να παρουσιάζει μεγάλη διασπορά στον βαθμό στον οποίο έπαιξαν ρόλο οι συνθήκες

της αγοράς εργασίας και της οικονομίας στην επιλογή τους αυτή. Ο λόγος που οι απαντήσεις δεν είναι συμβατές με την γενικότερη εικόνα έγκειται στην επιδίωξη των περισσότερων να απασχοληθούν μελλοντικά σε δημόσιους οργανισμούς και ιδρύματα, δεδομένης της ασφάλειας που παρέχουν τέτοιου είδους θέσεις ενώ παράλληλα τα ίδια άτομα δεν θεωρούν την οικονομική αβεβαιότητα της αγοράς ως ένα λόγο που συνεισέφερε στην επιλογή της καριέρας τους.

Τέλος, ενώ σχεδόν το σύνολο του δείγματος επέλεξε να ολοκληρώσει το μεγαλύτερο μέρος των σπουδών του εντός Ελλάδος και επιδιώκει ταυτόχρονα την απασχόληση του σε θέσεις έρευνας και διδασκαλίας των ΑΕΙ και των λοιπών επιστημονικών φορέων του δημόσιου τομέα, το 34% είναι δεκτικό στο να ζήσει και να εργαστεί σε κάποια χώρα του εξωτερικού. Η σύγχυση που παρουσιάζεται από τα συγκεκριμένα στοιχεία έχει σαφείς προεκτάσεις τόσο στους λόγους για τους οποίους ένα άτομο επιλέγει να συνεχίσει την ακαδημαϊκή του πορεία σε διδακτορικό επίπεδο όσο και στις μελλοντικές προοπτικές τις οποίες εικάζει ότι θα έχει, καθιστώντας ξεκάθαρο το κενό πληροφόρησης που υπάρχει αναφορικά με τα προγράμματα και τις πραγματικές ανάγκες της αγοράς που θα κληθούν να καλύψουν οι απόφοιτοί τους.

Ένα σημαντικό πρόβλημα στην ελληνική πραγματικότητα για όσους επιθυμούν να εκπονήσουν διδακτορική διατριβή είναι η χρηματοδότηση τους κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διατριβής καθώς και οι προοπτικές επαγγελματικής απορρόφησης ενός ποσοστού των διδακτόρων από την ελληνική αγορά εργασίας. Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να ήταν η διερεύνηση λύσεων προς την επίτευξη της ενεργής συνεργασίας των επιχειρήσεων – δημοσίων ή ιδιωτικών - με τα ελληνικά πανεπιστήμια ώστε να μην συνδέονται οι διδακτορικές σπουδές μόνο με την ακαδημαϊκή καριέρα αλλά μέσα από τη δημιουργία καταρτισμένου ανθρώπινου δυναμικού να επεκταθούν στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Παράρτημα

Υπόδειγμα Ερωτηματολογίου

Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, εμπιστευτικό και τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά και μόνο στα πλαίσια της στατιστικής ανάλυσης της έρευνας, για τους σκοπούς της Διπλωματικής Εργασίας.

Η Ανώτατη Ακαδημαϊκή Εκπαίδευση στην Ελλάδα
Χαρακτηριστικά, δυσκολίες και προοπτικές.

* Απαραίτητο

Δημογραφικά Στοιχεία

1. Φύλο *

- Άντρας
 Γυναίκα

2. Ηλικία *

- 18-24
 25-34
 35-44
 45+

3. Οικογενειακή Κατάσταση *

- Άγαμος/η
 Έγγαμος/η
 Διαζευγμένος
 Other: _____

4. Εργασιακή Κατάσταση

- Ιδιωτικός Υπάλληλος
 Δημόσιος Υπάλληλος
 Εργατοτεχνίτης
 Ελεύθερος Επαγγελματίας
 Επιχειρηματίας
 Other: _____

5. Παιδιά *

- 0
 1
 2
 3
 4+

6. Μορφωτικό Επίπεδο *

- Απόφοιτος/η Κολλεγίου
 Μεταπτυχιακό
 Διδακτορικό

7. Τόπος Μόνιμης Κατοικίας *

- Αθήνα
- Θεσσαλονίκη
- Πάτρα
- Ιωάννινα
- Ηράκλειο
- Other: _____

Κυρίως Σώμα Ερωτηματολογίου

8. Ποιο είναι το υψηλότερο επίπεδο σπουδών που έχετε ολοκληρώσει

- Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα 1 Έτους
- Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα 2 Ετών
- Διδακτορικό
- Other: _____

9. Ποιο τομέα αφορούν οι σπουδές σας

- Θετικές Επιστήμες
- Θεωρητικές Επιστήμες
- Επιστήμες Υγείας και Πρόνοιας
- Οικονομική Επιστήμη και Διοίκηση Επιχειρήσεων
- Νομικές Επιστήμες
- Τεχνικές Επιστήμες
- Τεχνολογικές Επιστήμες
- Other: _____

10. Ποιες προσδοκίες έχετε από την απόκτηση του διπλώματος σας

- Ακαδημαϊκή καριέρα
- Ερευνητική εργασία στον ιδιωτικό τομέα
- Ανέλιξη στον κλάδο απασχόλησης (προαγωγή ή μισθολογική ανέλιξη)
- Other: _____

11. Αντιμετωπίσατε δυσκολίες κατά την φοίτησή σας

- Ναι
- Όχι

12. Σε τι βαθμό λάβατε υποστήριξη από το εκπαιδευτικό προσωπικό

	1	2	3	4	5	
Ελάχιστο	☐	☐	☐	☐	☐	Μέγιστο

13. Θεωρείτε ότι τα κόστη που αφορούν την εκπαίδευση είναι υψηλά

- Ναι
 Όχι

14. Ποιο είναι το μέρος που πραγματοποιήσατε τις προπτυχιακές σπουδές σας

- Ελλάδα
 Κύπρος
 Ηνωμένο Βασίλειο
 ΗΠΑ
 Γερμανία
 Ισπανία
 Ιταλία
 Ολλανδία
 Άλλη Χώρα

15. Ποιο είναι το μέρος που πραγματοποιήσατε τις μεταπτυχιακές σπουδές σας

- Ελλάδα
 Κύπρος
 Ηνωμένο Βασίλειο
 ΗΠΑ
 Γερμανία
 Ισπανία
 Ιταλία
 Ολλανδία
 Άλλη Χώρα

16. Σε τι βαθμό σας βοήθησαν οι σπουδές σας στο να βρείτε την θέση εργασίας που επιθυμούσατε

	1	2	3	4	5	
Λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πολύ

17. Είδατε κάποια διαφορά στις απολαβές σας κατά την διάρκεια ή με την ολοκλήρωση του διδακτορικού σας

- Ναι
 Όχι

18. Έχετε απασχοληθεί ποτέ σε θέση έρευνας ενός Ακαδημαϊκού Ιδρύματος ή ενός άλλου οργανισμού

- Ναι
 Όχι

19. Θα σας ενδιέφερε η διδασκαλία φοιτητών σε Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα

- Ναι
 Όχι

20. Θα σας ενδιέφερε η ενασχόληση σας με την έρευνα στον τομέα που αφορούν οι σπουδές σας

- Ναι
 Όχι

21. Μελλοντικά θα θέλατε να απασχοληθείτε σε κάποιο/α

- Δημόσιο Ακαδημαϊκό ίδρυμα
 Μεγάλη πολυεθνική επιχείρηση
 Other: _____

22. Θεωρείτε ότι η πιο ελκυστική πορεία για έναν Διδάκτορα είναι

- Η έρευνα
 Η διδασκαλία
 Other: _____

23. Σε τι βαθμό θεωρείτε ότι η εύρεση εργασίας στον τομέα σπουδών του κάθε ατόμου εξαρτάται από το επίπεδο των σπουδών του

	1	2	3	4	5	
Λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πολύ

24. Σε τι βαθμό επηρέασαν οι τρέχουσες συνθήκες της αγοράς εργασίας και της οικονομίας την επιλογή συνέχισης των σπουδών σας σε διδακτορικό επίπεδο

	1	2	3	4	5	
Λίγο	☐	☐	☐	☐	☐	Πολύ

25. Σκοπεύετε να αναζητήσετε απασχόληση σαν νέος διδάκτορας σε κάποια χώρα του εξωτερικού

- Ναι
 Όχι

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσσες Πηγές

ΕΚΤ (2015), *Οι διδάκτορες στην Ελλάδα: σταδιοδρομία και κινητικότητα*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

ΕΚΤ (2021), *Στατιστικά στοιχεία για τους διδάκτορες που αποφοίτησαν από τα ελληνικά ΑΕΙ το 2020*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου

ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ. (2022), *Προκηρύξεις-Υποψήφιοι Διδάκτορες*, [Ανακτήθηκε 29 Ιουνίου 22]. Διαθέσιμο στο: <https://www.elidek.gr/call/4i-prokirynxi-ypotrofiion-el-id-e-k-gia-ypopsifioys-es-didaktors/>

ΙΚΥ (2022) *Διδακτορικές Υποτροφίες*, [Ανακτήθηκε 29 Ιουνίου 2022]. Διαθέσιμο στο: <https://www.iky.gr/el/upotrofies-gr/upotrofies-gr>

Λαμπριανίδης, Λ., Σαχίνη, Ε., Καραμπέκιος, Ν. (2021). *Η γεωγραφική, επιστημονική και επαγγελματική κινητικότητα των Ελλήνων διδακτόρων*, Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης

Νόμος 4485/2017 (ΦΕΚ Α' 114/04.08.2017), *Οργάνωση και λειτουργία της ανώτατης εκπαίδευσης, ρυθμίσεις για την έρευνα και άλλες διατάξεις*, Αθήνα: Εθνικό τυπογραφείο.

ΣΕΒ (2019), *Οικονομία και Επιχειρήσεις* [Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο : https://www.sev.org.gr/Uploads/Documents/SR_IndustrialPhDs_v8.pdf

Γαλλικό Ινστιτούτο Ελλάδος (2022), *Η ανώτατη Εκπαίδευση στη Γαλλία* [Ανακτήθηκε 18 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ifg.gr/eksasfalise-spoudes-sti-gallia/anotati-ekpaidefsi-gallia/>

Ξενόγλωσσες Πηγές

AACSB. 2021. *About Us*. [Online]. [Ανακτήθηκε 30 Σεπτεμβρίου 2021]. Διαθέσιμο στο: <https://www.aacsb.edu/about-us> .

Basil, M.D. and Basil, D.Z. (2006). The marketing market: A study of PhD supply, demand, hiring institutions, and job candidates. *Journal of Business Research*, 59(4), pp.516–523.

EHEA. 2022. *European Higher Education Area and Bologna Process*. [Online]. [Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο: [European Higher Education Area and Bologna Process \(ehea.info\)](https://ehea.info)

EUA. 2022. Bologna Seminar on “Doctoral Programmes for the European Knowledge Society” (Salzburg, 3-5 February 2005) CONCLUSIONS AND RECOMMENDATIONS [Online]. [Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο: [Publications \(eua.eu\)](https://eua.eu)

European Commission. 2021. *Studying a PhD or postdoctoral degree in Europe* [Online]. [Ανακτήθηκε 15 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο: [https://education.ec.europa.eu/news/studying-a-phd-or-postdoctoral-degree-in-europe#:~:text=Generally%2C%20it%20takes%20a%20minimum,\(EU\)%20and%20other%20organisations](https://education.ec.europa.eu/news/studying-a-phd-or-postdoctoral-degree-in-europe#:~:text=Generally%2C%20it%20takes%20a%20minimum,(EU)%20and%20other%20organisations)

Germain-Alamartine, E., Ahoba-Sam, R., Moghadam-Saman, S. and Evers, G. (2020). Doctoral graduates’ transition to industry: networks as a mechanism? Cases from Norway, Sweden and the UK. *Studies in Higher Education*, pp.1–16.

Hellenic American Union. 2021. *TOEFL® iBT*. [Online]. [Ανακτήθηκε 2 Οκτωβρίου 2021]. Διαθέσιμο στο: <https://www.hau.gr/el-gr/exams/language-certifications/ets/toefl-ibt>

International English Language Testing System (IELTS). 2019. *IELTS Home of the IELTS English Language Test*. [Online]. [Ανακτήθηκε 10 Οκτωβρίου 2021]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ielts.org/>

Johnson, R.L., Coleman, R.A., Batten, N.H., Hallsworth, D. and Spencer, E.E. (2020). The Quiet Crisis of PhDs and COVID-19: Reaching the financial tipping point, [Ανακτήθηκε 2/10/2021]. Διαθέσιμο στο: <https://assets.researchsquare.com/files/rs-36330/v2/5828c078-b68d-4d10-bfd0-39a8ced18897.pdf>

Kot, F.C. and Hendel, D.D. (2012). Emergence and growth of professional doctorates in the United States, United Kingdom, Canada and Australia: a comparative analysis. *Studies in Higher Education*, 37(3), pp.345–364.

Larson, R.C., Ghaffarzadegan, N. and Xue, Y. (2014). Too Many PhD Graduates or Too Few Academic Job Openings: The Basic Reproductive Number R_0 in Academia. *Systems research and behavioral science*, 31(6), pp.745–750, 30/9/2021, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4309283/>

Leena Treuthardt and Nuutinen, A. (2012). *The State of Scientific Research in Finland 2012*. Helsinki: Government Printing Centre.

Lubbe, Sam & Worrall, Les & Klopper, Rembrandt. (2005). *Challenges in Postgraduate research: how doctorates come off the rails*. 1. 241-262.

Neumann, R. (2005). Doctoral Differences: Professional doctorates and PhDs compared. *Journal of Higher Education Policy and Management*, pp.173–188.

OECD. 2014. "Who Are the Doctorate Holders and where Do Their Qualifications Lead Them?", *Education Indicators in Focus*, No. 25, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/5jxv8xsvp1g2-en>

OECD. 2019. *Imagination unleashed Democratising the knowledge economy*. [online] [Ανακτήθηκε 21 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο: https://www.oecd.org/naec/projects/Imagination_unleashed-Democratising_the_knowledge_economy.pdf

OECD. 2021. *Indicator C5. How much do tertiary students pay and what public support do they receive?* [Online]. [Ανακτήθηκε 20 Ιουλίου 2022]. Διαθέσιμο στο: [Education at a Glance 2021 : OECD Indicators | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](https://www.oecd.org/education/indicators/indicator-c5-how-much-do-tertiary-students-pay-and-what-public-support-do-they-receive/)

Passaretta, G., Trivellato, P. and Triventi, M. (2018). Between academia and labour market—the occupational outcomes of PhD graduates in a period of academic reforms and economic crisis. *Higher Education*, 77(3), pp.541–559.

Roth, C. and Flannery, W. (2009). Resurrecting american dominance in science and engineering: The demise and rebirth of the American doctoral student in science and technology. *PICMET '09 - 2009 Portland International Conference on Management of Engineering & Technology*.

The University of Warwick. 2022. *Student Finance - PG Research Fees*. [Online].

[Ανακτήθηκε 30 Μαΐου 2022]. Διαθέσιμο στο:

<https://warwick.ac.uk/services/finance/studentfinance/fees/pg/>

Taylor, B. 2019. *The Cost of a PhD*. [Online]. [Ανακτήθηκε 30 Σεπτεμβρίου 2021].

Διαθέσιμο στο: <https://www.findaphd.com/funding/guides/phd-cost.aspx> .